Hymnologiske meddelelser

Nr. 7 december 1972 1. årgang

Indhold:

Nye salmer
af Jørgen Michaelsen, Johs.Kirkegaard og Susanne Fabritius de Tengnagel. Melodier ved Evan Th. Vestergaard og Bernhard Christensen s.1 - 6

Forsøg med to Sthen-salmer v. Rich.Fangel s.6 - 8

Løgumkloster 9.-11. november.Jens Lyster s.9 - 11

Folkekirkens rummelighed overfor forskellige salmesangstyper, ved
Kaj Mogensen s.11 - 14
Johs.W.Jacobsen s.14 - 16
Gunnar Pedersen s.16 - 18

Salmebogen som folkebog s.18

Betragtninger omkring begrebet "Moderne salmer" ved Mogens Hansen s.19 - 22

Skaldede Lykke. Afslutning, ved Johs. Kibeck Jepsen og Jens Lyster s.22 - 29

Anmeldelser
ved Skirne Helg Bruland og J.Lyster s.29 - 44

Brevkasse s.44

Redaktionelt s.45

Møder og foredrag s.45 - 46

Bestyrelse og redaktion s.46

Redaktionens radise, ved S.F-T s.46

Organ for Salmehistorisk Selskab

Nye salmer

VELKOMMEN DE JESUS I NAZARET BØD

Evangeliesalme til 1.søndag i Advent (2.rk)

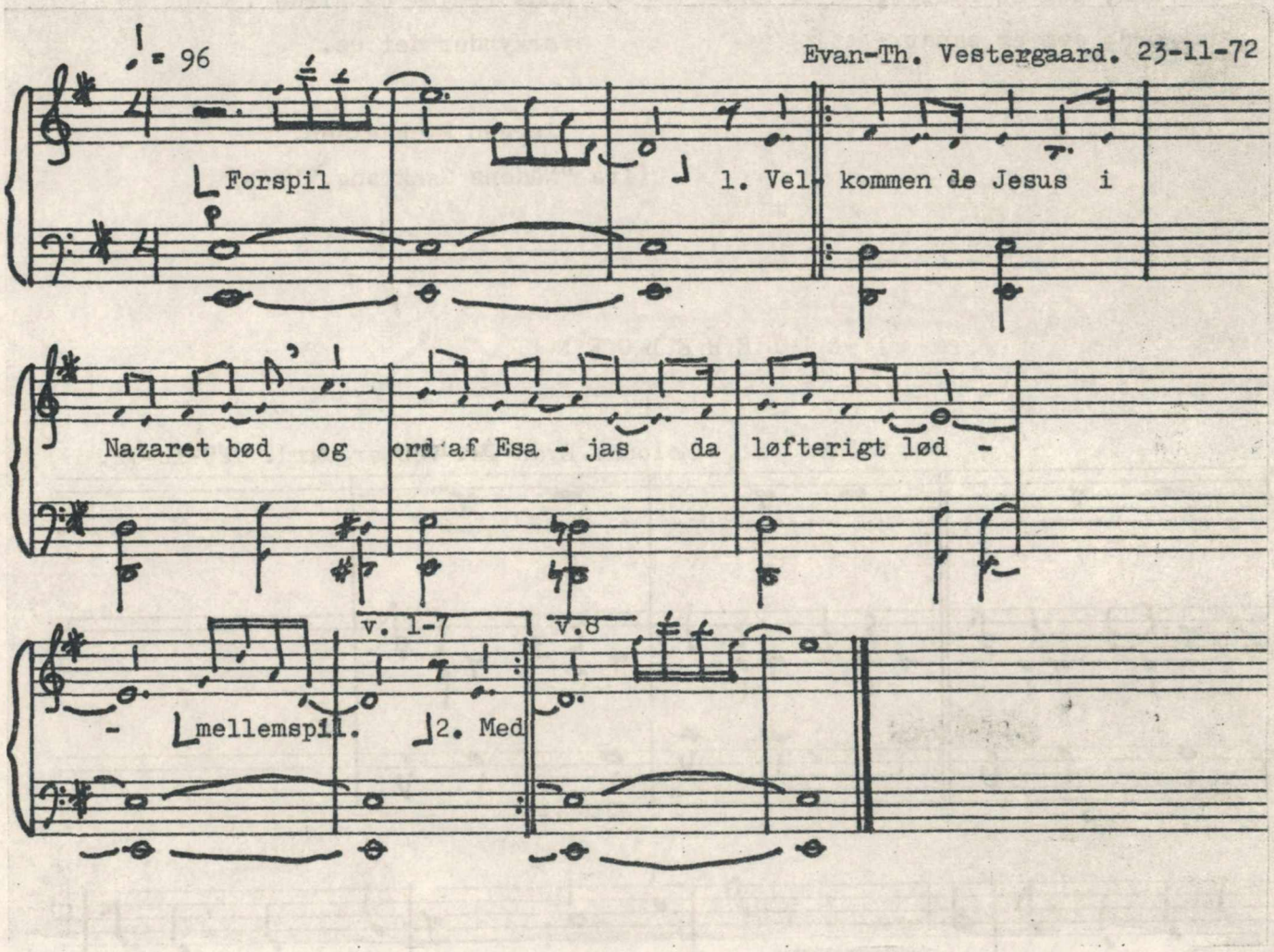

1. Velkommen de Jesus
i Nazaret bød,
og ord af Esajas
da løfterigt lød.

2. Med øjne på stilke
de fulgte ham spændt
- en hel synagoge
mod bysbarnet vendt.

3. Da åbned han munden
med glædesbud stort:
"I dag det profetord
er virkeliggjort".

4. Og bifaldet bruste,
men stilnede brat -
en flamme, der døde
i vantroens nat.

5. Da bød han dem sandhed,
som sennep den rev -
af huse de jog ham,
af by de ham drev.

6. Tit trænger vi ud til
den yderste kant
det ord, som er saligt,
det ord, som er sandt.

7. Men myndigt og sagte
som morgenens gry
det tænder sin flamme
iblandt os påny.

8. Med Ånd, som er himlens,
det byder os trods,
Guds frelse og glæde
forkynder det os.

Jørgen Michaelsen.
(fra "Nådens Genklang,"1971)

A L L E H E L G E N

Melodi: Evan-Th. Vestergaard. 29-lo-72.

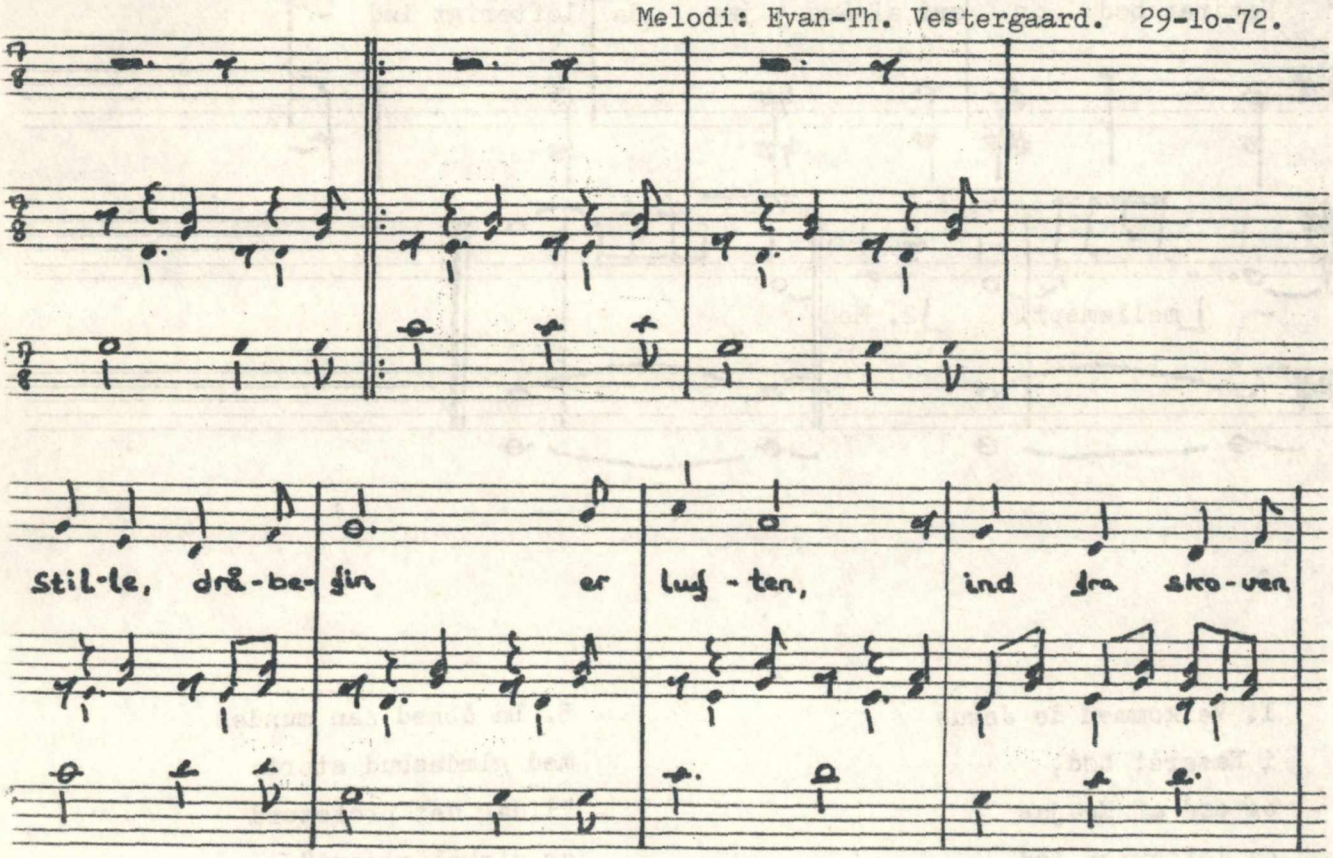

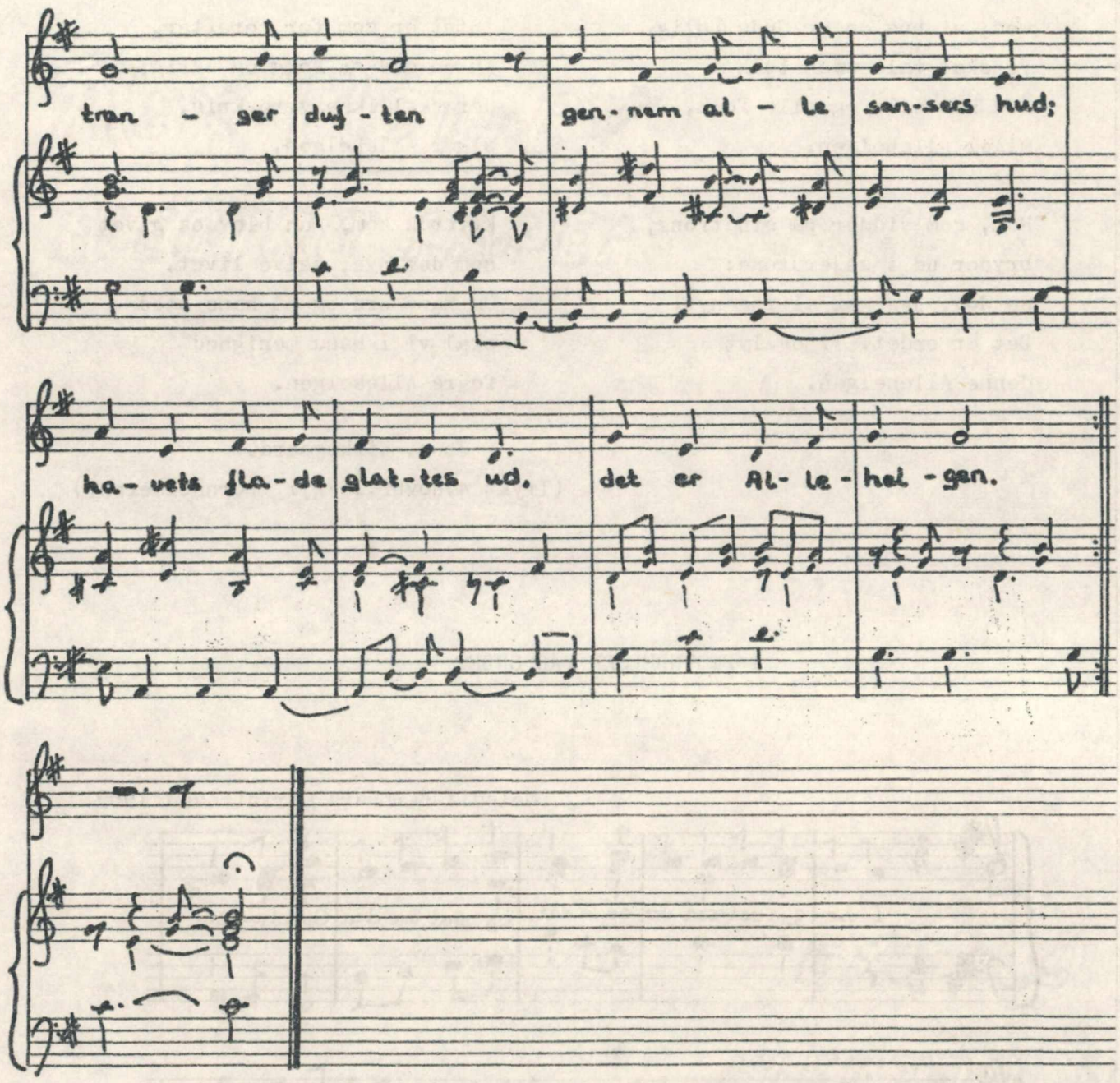

Stille, dråbefin er luften,
ind fra skoven trænger duften
gennem alle sansers hud;
havets flade glattes ud,
det er Allehelgen.

Vi skal tie, ikke råbe,
ikke tvivle mer', men håbe
på en himmel og en jord,
der er ny som Herrens ord
denne Allehelgen.

Her vi blive må fortrolig
med, at hos os er Guds bolig.
Vi skal tale uden tolk
med ham selv og alle folk,
siger Allehelgen.

Han, som sidder på sin trone,
bryder ud i sejerstone:
se dog, jeg gør alting nyt!
Det er ordet. Ti og lyt
denne Allehelgen.

Han skal binde mørkets kræfter,
intet er som før herefter,
ingen død og sorg og skrig;
der skal ikke være krig,
siger Allehelgen.

Kristus kom, han blev os givet
som det nye, selve livet.
Om hans ord og på hans sted
skal vi i hans menighed
fejre Allehelgen.

Johs. Kirkegaard.
(Trykt 4.novbr.1972 i "Bornholmeren")

I BEGYNDELSEN VAR ORDET

Melodi: Bernhard Christensen 1969

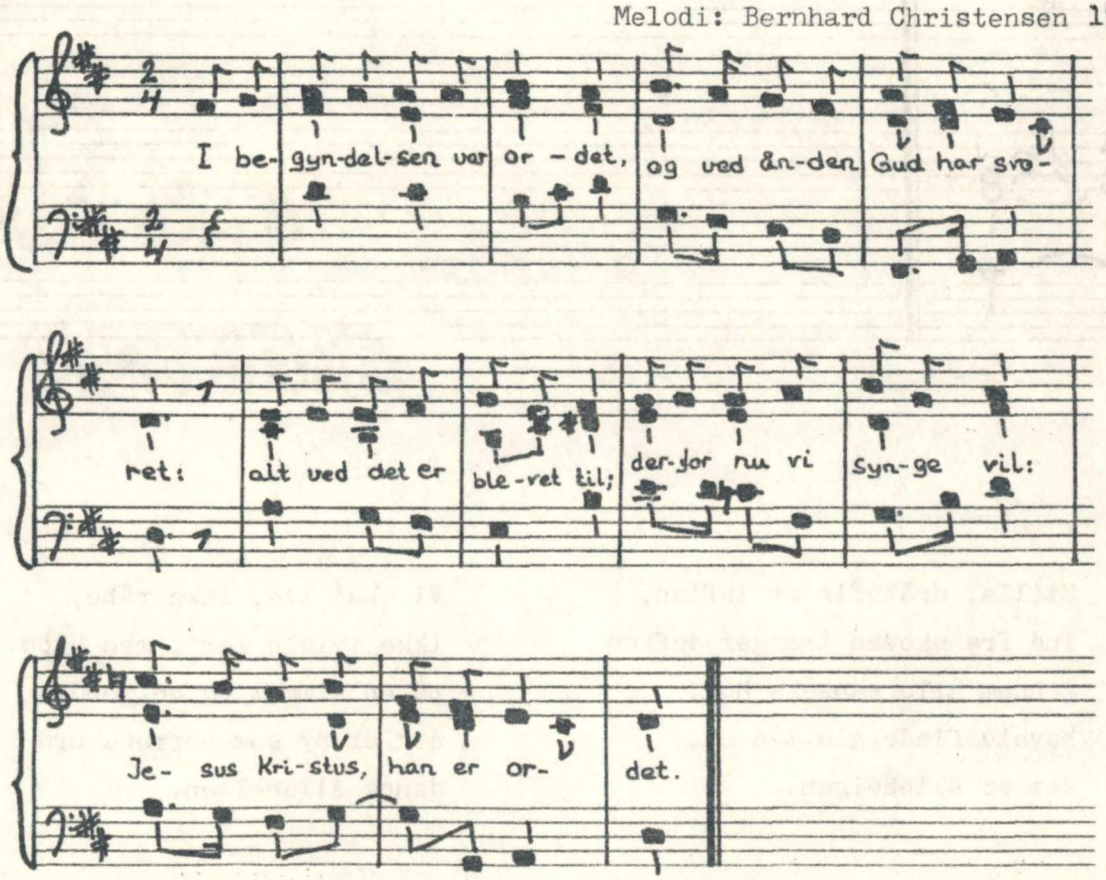

I begyndelsen var ordet,
og ved ånden Gud har svoret:
alt ved det er blevet til;
derfor nu vi synge vil:
Jesus Kristus, han er ordet.

Han er verdens julegave,
lyset over vore grave.
Nu og i al evighed
skal han med sin kærlighed
hele vore brudte stave.

Menneskenes lys var livet;
her er julens rigdom givet:
da guds-ordet til os kom,
så vi hjertets fattigdom.
Jesus Kristus, han er livet.

Dødens magt og dybe gåde
ikke mer på jord skal råde.
I det store skaber-bliv
kommer til os evigt liv
-og en himmel fuld af nåde.

Men om vi ham ryggen vender,
siger vi ham ikke kender,
skal hans guddoms herlighed
vige fra hans menighed,
mens vor glædes lys udbrænder.

Jesus Kristus ville træde
os i møde, tage sæde
som et menneske iblandt
dem, holde vil for sandt:
han er verdens juleglæde.

Gud har villet åbenbare
sig i Kristus og forklare:
lyset sprængte mørkets ring,
der omspændte alle ting.
Og hans ord skal evigt vare.

Johs. Kirkegaard.
(fra "To Julesalmer")

EN SALME

Om den kristnes frihed

Melodi: Guds kärlek är som stranden, af Lars Åke Lundberg
(fra '71 psalmer och visor' 1971) se HM nr.5.

Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser
højlovet være Du i evighed.
Herre, vi kommer med udstrakte arme,
tag vel imod os og forskyd os ej.
Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser
højlovet være Du i evighed.

Midt i vor hverdag går vi med vor næste,
i ham Du kommer til os, hvor vi er.
Men vi forsvarer os med skjold og våben
i ligegyldighed mod næsten ser.
Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser
højlovet være Du i evighed.

Vor kamp om frihed er en kamp mod andre,
som mejes ned med troløshed og had.
Kærlighedsbudet gælder kun vort eget,
for egen vinding er vor frihedsdrøm.
Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser
højlovet være Du i evighed.

Herre vor Gud, forlad os vore synder!
tilgiv vor troløshed og magtbegær.
Hjælp os at høre kærlighedens budskab:
at frihed kommer til os i Din Søn.
Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser
højlovet være Du i evighed.

Susanne
Fabritius de Tengnagel.
Frederiksberg 1972.

Forsøg med to Sthen-salmer

Ved domprovst Rich.Fangel, Ribe.

I efteråret 1966 fik undertegnede bevilget en måneds studieophold på "Lysebu". Formålet med opholdet var at komme videre med nogle tidligere Sthen-studier, som det havde vist sig vanskeligt at få ro til i præstegården.

Fra Det Kongelige Bibliothek og fra bibliotheket i Oslo vistes megen venlighed med hensyn til at stille Sthen-skrifter til rådighed. Med lidt besvær lykkedes det også at få overladt en lille "studiekabine" i bibliothekskælderen. Under læsningen der en eftermiddag faldt det mig ret pludseligt ind, om ikke to salmer i "Vandrebogen" ved en meget lille bearbejdelse kunne blive brugbare i dag. Det hang vistnok især sammen med nogle overvejelser angående konjunktivisk og indikativisk form, som jeg i anden forbindelse havde overvejet. Det vil af de nedenfor aftrykte tekster kunne ses, at der udover denne bøjning fra konjunktiv til indikativ kun er "rørt" meget lidt ved teksterne. Alligevel forekommer denne drejning mig at være af nogen vigtighed i den sproglige og teologiske sammenhæng, vi befinder os i.

Forsøget blev censureret af en ledsagende slægtning, hvorefter jeg fik de to salmer trykt i Dansk Kirketidende (februar 1967), den ene derefter i Ribe Kirke-

blad (februar 1967). Domorganist Ernst Vesterlund viste interesse for den sidste af salmerne og komponerede den nedenfor aftrykte melodi, der siden blev aftrykt i Ribe Kirkeblad (april 197o). Salmen med denne melodi er siden ret ofte blevet sunget af koret i Ribe Domkirke dels som motet efter prædiken, dels som salme under altergangen.

HAV TAK, O HERRE FOR EVIG TRØST

Melodi: Ernst Vesterlund

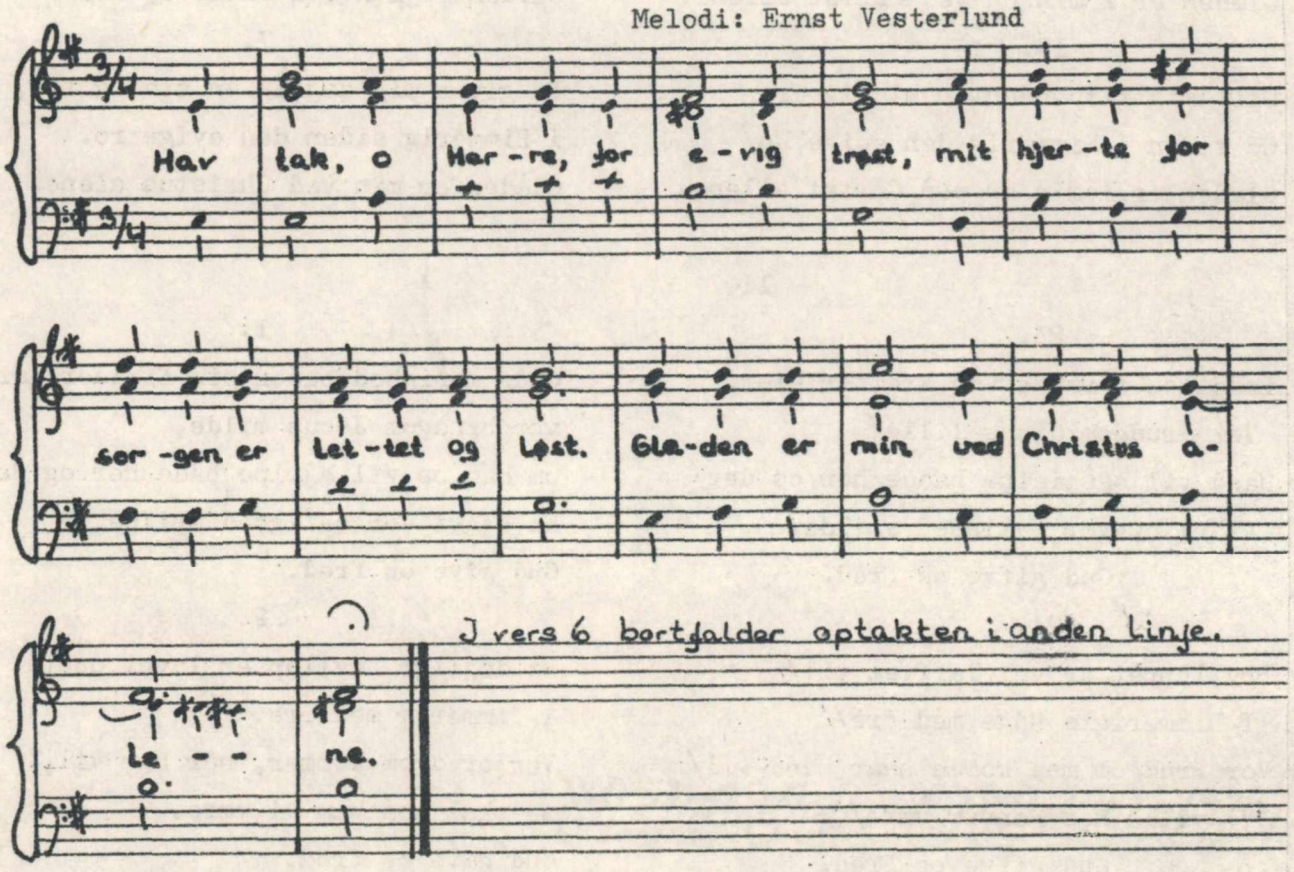

13.
Haff tack/ haff tack/ for saadan god Trøst/
Nu er mit Hierte aff Sorgen løst/
Glæden er i min hu ved Christ allene.

14.
Nu kand mig ey skade Synd eller Død/
Thi JEsus haffuer mig frelst aff Nød/
Glæden er i min hu ved Christ allene.

15.
Jeg troer hannem vel for alle Mand/
Hand er den eeniste mig hielpe kand/
Glæden er i min hu ved Christ alleene.

16.
O JEsu Christ min Frelsere god/
Vnd mig paa all min Sorrig bod/
Glæden er i min hu ved Christ alleene.

1.
Hav tak, o Herre, for evig trøst
mit hjerte for sorgen er lettet og løst.
Glæden er min ved Christus alene.

2.
Hvad skade kan volde synd eller død,
min Herre har frelst mig fra hver en nød.
Glæden er min ved Christus alene.

3.
Hvem skulle jeg tro undtagen ham
hjælpe han både vil og kan.
Glæden er min ved Christus alene.

4.
O Jesus Christ, min frelser god,
på al min sorg du råded bod.
Glæden er min ved Christus alene.

17.

Min Siel oc Liff befaler ieg dig/
HErre Jesu vær mig Miskundelig/
Glæden er i min hu ved Christ alleene.

18.

Vnd mig paa denne Verdens Ø/
Baade ærlig at leffue/ oc salig at dø/
Glæden er i min hu ved Christ allene.

19.

Giff mig til enden en stadig Tro/
Oc siden i Himmerig den euige Ro/
Glæden er i min hu ved Christ allene.

5.

Hvem anden i vold befaler jeg mig,
end Herre Jesus alene til dig.
Glæden er min ved Christus alene.

6.

Du under mig her på verdens ø
ærlig at leve og salig at dø.
Glæden er min ved Christus alene.

7.

Du giver mig daglig en stadig tro,
i Himmerig siden den evige ro.
Glæden er min ved Christus alene.

II

23.

Lader os formane vor Frelser kier/
Vor Brudgom JEsus lille/
Hand vil os hielpe baade her oc der/
At vi ey vor Salighed spilde/
Gud gifve os Fred.

24.

Brylluppet er vel laffvet til/
I Himmerigis Rjge med Ære/
Vor Brudgom maa komme naar hand vil/
Vi ville hos hannem være/
Gud gifve os Fred.

25.

Det giffve os Gud i Himmerig/
Ved JEsum Christum alleene/
Hos hannem bliffve evindelig/
Hannem Prjse ære oc tiene/
Gud giffve os Fred.

1.

Guds menighed beder sin frelser kær,
vor brudgom Jesus milde,
om han os vil hjælpe både her og der,
at ej vi vor salighed spilde.
Gud give os fred.

2.

Et dejligt bryllup er lavet os til
i Himmerig med ære.
Vor brudgom kommer, når han vil,
så skal hos ham vi være.
Gud give os fred.

3.

Det give os Gud i Himmerig
ved Jesus Christus alene,
at være hos ham evindelig
og ham kun at ære og tjene.
Gud give os fred.

Tilføjelse ved redaktøren: "Hav tak, o Herre, for evig trøst" har som forlæg "En arm Synderis Klagemaal..", optrykt Brandt & Helweg I nr.252. Her citeret efter det ældste eksisterende eksemplar af Vandrebogen, Visbyfragmentet s.K 6v. Forlægget for "Guds menighed beder sin frelser kær" er "En ny Vjse, tagen aff det 22. Capittel Matthæi.." Optrykt Brandt & Helweg I, nr.261. Her citeret efter Vandrebogen udg. Christiania 1659 s.Ee4v, da visen mangler i Visbyfragmentet.

Løgumkloster 9.-11.november

Ved Jens Lyster.

Ovennævnte dage afholdtes der på Løgumkloster Højskole en kontaktkonference over emnet "Tradition og eksperiment i folkekirkens salmesang". Højskolen stod som arrangør, og deltagerne var en indbudt kreds af salmedigtere, kirkemusikere, pædagoger, præster, teologer og forlagsfolk.

Hensigten med konferencen var at bringe salmeinteresserede, der ikke ellers var bundet sammen i noget gruppefællesskab, til at tale sammen om nyt og gammelt. Tradition - eller det nyeste gamle - præsenteredes ved et foredrag af organist cand.mag. Hans Krarup: "Hvilken fremtid har den laubske kirkesangstradition som menighedsfunktion?", samt ved domprovst K.L.Aastrup: "Om at skrive salmer i Grundtvigs fædreland". Eksperimentet - eller det nyeste nye - præsenteredes, dels ved et foredrag af pastor Mogens Hansen: "Ny salmesang som menighedsfunktion", dels gennem gruppedrøftelser over udvalgte nye tekster, der mundede ud i et spændende natligt plenum. Endelig afsluttedes konferencen med en drøftelse af, hvor rummelig folkekirkens gudstjeneste kan være over for forskellige salmesangstyper. De tre oplæg til denne diskussion, ved seminarieadjunkt cand.theol. Kaj Mogensen, biskop Johs.W.Jacobsen og provst Gunnar Pedersen gengives i dette nr. af Hymn.Medd. - På Løgumkloster gik det, som det altid går ved spændende diskussioner: Tidsplanen skulle overholdes, og samtalen måtte standses, netop hvor den var allerbedst. Men i de flg. numre af Hymn.Medd har vi mulighed for at råde bod herpå, og med gengivelsen af debatoplæggene skulle det være muligt også for de ca.2oo af Salmehistorisk Selskabs medlemmer, der ikke oplevede konferencen, at deltage aktivt i den - forhåbentlig - kommende drøftelse!

Efter afslutningen af den spændende og efter min mening meget vellykkede konference, som initiativtagerne fortjener megen tak for, blev jeg ved et tilfælde opmærksom på, hvilken fare min sjæl havde svævet i under opholdet på højskolen. Jeg kom nemlig til at læse pastor Peter Riemanns "Ugens krønike" i Dansk Kirketidende fra 29.oktober. Riemann har givet sin krønike den manende overskrift "Kampen om salmebogen", "... fordi kampen breder sig. Det ses af, at højskolen i Løgumkloster 12. - 17. november 1972 indbyder til kursus i salmeforståelse.."

En af folkekirkens trofaste stridsmænd har altså, godt forskanset bag den

autoriserede salmebog anno 1953, følt det som sit hellige kald som vogter over arven efter Grundtvig og som redaktør C.J.Brandts efterfølger at lade bavnene blusse til værdig strid imod konspiratoriske salmebogsjætters bondefangeri på Løgumkloster. Ud fra et meget spinkelt kendskab til den nye salmesangsbølge - at PR kun kender meget lidt hertil fremgår af hans dårligt valgte eksempler- tillader PR sig at kritisere det nye generelt, for så vidt som et kursus i salmeforståelse på Løgumkloster gøres til en fare. I samme åndedræt advarer PR imod pastor Mogens Hansens på Kirkeligt Centrums årsmøde fremførte påstande om vore antikverede salmebøger og hans forslag om i stedet for en indbundet salmebog at samle salmerne i ringbøger, så de hurtigt kan skiftes ud. PR replicerer hertil: "Jeg har foræret min kone Den danske Salmebog i rødt gedeskind med guldsnit. Den er hun glad for. Men efter Mogens Hansen skal herefter - præsten formentlig - finde de sidste nye modeskrig i salmeformningen frem, bringe dem med til kirke om søndagen og dele dem ud til anbringelse i kirkegængernes ringbøger!"

For at give vore læsere lejlighed til at kende Mogens Hansens meninger ikke blot i udvalg ved Peter Riemann har jeg bedt ham om et bidrag til Hymn.Medd. Det er aftrykt senere i dette nummer.

Dersom en samtale mellem to fløje, hvor yderlighederne åbenbart repræsenteres af PR og MH, overhovedet skal komme i gang, vil jeg regne det for mest frugtbart, om der først fandt en nærmere præcisering af synspunkterne sted. Mener MH i ramme alvor, at den autoriserede salmebog bør afskaffes og fuldt ud erstattes af ringbøger? Mener PR, at ringbøger, der kan delagtiggøre menigheden i de nye salmer i takt med deres fremkomst, under alle omstændigheder bør bandlyses, således at der ikke gives kirkelige aktiviteter, hvor nye salmer kunne have deres berettigelse?

Man kunne her minde om Søren Kierkegaards bidrag til salmebogsdebatten i 184oerne. Dengang var det grundtvigianerne, der ønskede en ny salmebog. Med ringe forståelse for sagen skrev Kierkegaard: "Muligen behøves der slet ikke en ny Psalmebog. Hvorfor hitter dog Ingen paa et Forslag, der ligger saa nær, nærmere maaskee end Mangen troer: at man gjorde et midlertidigt Forsøg med at lade dem gamle indbinde paa en ny Maade, om ikke den forandrede Indbinding skulle gjøre det, især hvis man tillod Bogbindere at sætte bag paa: den nye Psalmebog" (citeret efter Th.Borup Jensens i dette nr. anmeldte bog,bind I,138). Kierkegaards nemme løsning vil nok ikke tilfredstille Mogens Hansen ligesom datidens grundtvigianere næppe har jublet. Men hvad ville mon Peter Riemann sige til, om man tog nogle af de allerbedste nye salmer, som mange børn og unge i dag synger med glæde, indbandt disse salmer i rødt gedeskind påtrykt flg. i guldbogstaver: "Nogle autoriserede Salmer, saa gode som gamle"? Ville PR da synge med? Ville han så pludselig opdage, at de handlede om menneskers synd og Guds nåde og lignende "solide sager", som han kender fra de gamle salmer?

Der er meget, som trænger til klaring i den diskussion, som fremover bør føres om salmesangen. Jeg vil slutte med dette spørgsmål: Hvis man kun vil synge det prøvede, velkendte salmemateriale, så skylder man at give en forklaring på, hvordan nye salmer overhovedet skal kunne blive kendt, når de ingen mulighed har for at blive indsunget? Hvis man principielt er imod alt nyt, opstår dette problem naturligvis ikke. Men er det vejen frem?

Løgumkloster gav os den 9.-11. november mulighed for at indlede en frugtbar samtale. Måske kom de forskellige grupperinger ved den lejlighed kun hinanden nogle hanefjed nærmere. Men hvis denne lille tilnærmelse gjorde, at de for første gang kom indenfor hinandens hørevidde, var det så alligevel ikke et godt initiativ, som vi nu kan bygge videre på?

Hvor rummelig kan folkekirkens gudstjeneste være overfor forskellige salmesangstyper?

ved seminarieadjunkt cand.theol. Kaj Mogensen, Nr.Nissum.

Når man skal svare på dette spørgsmål, må man starte med at gøre rede for, hvilken gudstjenestetype, der tales om. Er det højmessen, er det aftensangsgudstjenesten, er det børne- eller familiegudstjenesten?

Svaret på spørgsmålet om gudstjenestens rummelighed overfor forskellige salmesangstyper må afhænge af dette. For højmessens vedkommende gælder det, at den er meget traditionsbunden, og at den besøges af den del af den døbte menighed, der står i denne gudstjenestetradition - som kender den og forstår den og som - med visse moderationer - holder af den. Jeg finder da også, at den danske højmesses nuværende ritual og de muligheder, der er for salmesang dér i det store og hele er tilfredsstillende. Den traditionelle søndagshøjmesse elskes af mange, accepteres af nogle - og er flintrende ligegyldig for det store flertal af de kristne her i landet.

Jeg finder ikke, at vi skal betragte højmessen som noget statisk - som noget der skal fastlåses på den nuværende udformning - . Men ændringer må foretages indenfor rammerne af det traditionelle. Her er ingen plads for revolution, fordi enhver revolution kræver folkelig opbakning. Og det vil man ikke kunne skaffe her.

Da højmessen er traditionsbunden og da højmessen er elsket og accepteret af dens brugere, mener jeg ikke der hverken er behov eller mulighed for en pludselig tilføring af radikalt nyt salmestof til højmessen.
Vil da enhver fornyelse være udelukket? Det vil det ikke sige, men der må være traditionsbundethed og kontinuitet til højmessens nuværende ritual. Der må være et ønske om ændringer hos brugerne.
Jeg forstår ikke den tanke, at en salmes gudstjenesteanvendelighed er betinget af om salmen er skrevet før eller efter 1953. Rent faktisk er det ofte en tilfældighed, der afgør, hvad der kommer med i den autoriserede salmebog. Det afhænger blandt andet af, hvornår salmedigteren lever i forhold til salmebogens udgivelsesår. Der må altså gives plads for nyt salmestof også ved højmessen.
Men hvornår undgår vi så, at gudstjenesten kommer til at mangle kontinuitet eller, at den bliver en tumleplads for enkeltpersoners eller gruppers private udfoldelser på det digteriske og musikalske område? Hvordan undgår vi at højmessens brugere tyranniseres af bedrevidende eksperter, der ophøjer deres private musikalske smag til almengyldige regler og kalder det tradition og historie? Hvordan undgår vi forexempel, at outrerede fanatikere på det kirkemusikalske område dræber meneighedens sangglæde? Jeg tænker her på tvangsindførelse af laubske salmemelodier, hvad der jo er eksempler på. Hvordan kan en menighed værnes mod en præst, der skriver salmer? Den stakkels højmesse og dens brugere kan plages både af eksperter og diletanter.
Altså: Hvordan undgår vi at køre i en af grøfterne? Den bedste mulighed for ikke at køre i grøften er slet ikke at køre. Men er det ønskeligt? Vil vi som "salmebogsfundamentalisterne", der siger "hele salmebogen og intet ved siden af salmebogen" standse enhver fornyelse. Eller skal vi finde en måde at komme videre på? Eller i det mindste en måde, der ikke standser nye værdifulde salmer.
Jeg foreslår, at der nedsættes en permanent salmebogskommision, der samler hvad der måtte komme med henblik på salmebogstillæg, der kan udsendes, når der er behov og tilstrækkeligt med materiale. Der skulle efter min opfattelse nu være basis for påbegyndelse af et arbejde med udgivelse af et salmetillæg f.eks. i 1975. Praktiske forhold omkring kommisionsnedsættelse og arbejdsgang har jeg ikke tid til at komme ind på ved denne lejlighed, men mener altså, at tiden nu er moden. Der skulle med Aastrupsalmer og med enkelte af de nyere salmer være basis for en ret hurtig udgivelse. Et ønske var også en "officiel" folkekirkelig børnesalmebog. Der findes allerede nu en del kvalitetsmateriale ligesom mere sikkert vil komme under selve udvalgsarbejdet. Det kan ikke være rimeligt, at vore børn på salmesangsområdet kun konfronteres med stof fra en kirkelig retning(IM).
Et permanent salmebogsudvalg, der skal arbejde på salmebogstillæg vil også betyde, at arbejdet med en ny salmebog kan komme hurtigt igang, da materialet allerede er samlet, bearbejdet og overvejet. Et permanent salmebogsudvalg kunne

samle materiale og sørge for formidlingen.
Hvad så med de nye salmer indtil videre? Skal der ikke være plads til dem i kirkens liv? Jo, men i første omgang vil det ikke være klogt med en almindelig åbning af højmessen for nye salmer. Mange nye salmer er så forskellige fra vore traditionelle salmer, at en indførelse med rette vil blive et overgreb mod højmessens brugere på samme måde som det laubske overgreb.
Der skulle næppe være mulighed for store ændringer og heller ikke behov for store ændringer på lovgivningsområdet. Dog kunne man ønske, at det blev lettere for nye salmer at få lov til at vise deres højmesseanvendelighed. Måske kunne man tænke sig, at menighedsrådet kunne godkende nye salmer til afsyngelse ved højmessen - måske kunne man tænke sig, at der blev oprettet et sagkyndigt, rådgivende organ, der approberede nye salmer? Vejen for de nye salmer til højmessen bør gå over et salmebogstillæg - og indtil det kommer over menighedsrådene.
Nu er gudstjeneste jo ikke blot højmessen, men ethvert samvær, hvor loven og evangeliet lyder - og hvor der reageres derpå. Det er nok lidt flot, når K.L.Aastrup på konferencen kan sige, at IM ikke har digtet salmer. De har måske ikke digtet, hvad han forstår ved salmer, men der er indenfor IM skabt en kirkelig brugsdigtning til møder og sammenkomster (Hjemlandstoner mv.). Det karakteristiske ved gudstjenesteformerne udenfor højmessen er, at de ikke er særligt traditionstionsbundne, og at de ofte bruges af andre end højmessens brugere. Her er der vel nok den største mulighed for, at nye salmer kan opstå, prøves, slides op - eller måske stå og banke så længe ved højmessens dør, at der bliver lukket op (med mindre der står alt for mange "salmebogsfundamentalister" og holder på den anden side af døren). Når der så er lukket op, er salmen for mig ikke kommet i "det bedre selskab", men i et andet selskab, hvor man har mulighed for at opholde sig længere. Andre gudstjenestetyper end højmessen kan også være konfrontation med Guds lov og evangelium. Og kan være en ligeså fuldgyldig reaktion derpå.
Nogle nyere salmer kan være meget enkle og øjebliksbetonede, men hvis de er med til at formidle et møde mellem mennesket og evangeliet, skal man ikke være alt for hurtig med sin afvisning. Fakta er, at der i disse år er opstået en folkelig salmesang - især blandt de unge. Der synges idag salmer som aldrig før - ikke af tvang, men af lyst. Nogle af dem - ja, vel nok de fleste - egner sig næppe til højmessebrug, men mødet med de nye salmer kan også være et møde med evangeliet. Der er her på konferencen stillet krav til de nye salmer, som end ikke salmebogens salmer i mange tilfælde vil kunne opfylde. Det er som om vi tager et stykke engangsbestik frem, vender det om for at konstatere, om der er tre tårne, og når vi ikke finder det siger "hvad sagde vi".
Dermed være ikke sagt at vi, der har været med til at befordre nye salmer, skal synke ned i ukritisk selvtilfredshed - eller blive sure på kritik. Mange

af de nye salmer er ikke gode nok. De hænger ofte ikke rigtigt sammen og kan være tynde indholdsmæssigt. Også den frie folkelige salmesang må arbejde sig hen mod en højere kvalitet. Men alt må have sin begyndelse. Vi er på dette område accelereret langt hurtigere end vi havde drømt om. Nu er tiden inde til mere besindelse og til alvorligere kvalitetsovervejelser. Vi skal være mere kritiske - men vi må alligevel undgå en for kraftig styring. En konference som denne kan hjælpe os til større selvkritik, men den får os ikke til at blive så selvkritiske at vi holder op med at arbejde på spørgsmålet om at udgive nye salmer til anvendelse ved møder, lejre og ungdomsgudstjenester. Lad os hjælpe hinanden med at gøre dette arbejde så godt som muligt.

HVOR RUMMELIG KAN FOLKEKIRKENS GUDSTJENESTE VÆRE OVERFOR FORSKELLIGE SALMESANGSTYPER?

ved biskop Johs.W.Jacobsen, Viborg.

I den salmebog, som er autoriseret til brug i den danske folkekirke, findes der allerede en viss rummelighed med hensyn til forskellige salmesangstypers brug og funktion i søndagens gudstjeneste. Det er ikke udelukkende Carl Hermansens ansvar; og teoretisk kan ingen nægte ved en højmesse at synge og spille "Ud går du nu på livets vej" af Blicher, hvem jeg elsker højt, højere end hans "salme".

Det er da ganske naturligt, at der i menigheden lever en forventning om, at der også i Grundtvigs eftertid skrives salmer her i landet. Det er med rette, man spejder efter digterisk nybrud på samme måde, som der i mange menighedsråd spores megen åbenhed og et prisværdigt mod til at lade samtidens kunst få plads, selv i vore middelalderkirke - og det både når det gælder farver, billeder og toner.

Ganske vist er det vanskeligt at definere salmetone og kirkemusik. Men afgørende for de digte, der gør krav på at kaldes salmer, må det dog være, om de virkelig er bærere af lov og evangelium og af menneskets svar derpå.

For en større rummelighed taler, at vi nok i for ringe grad har udmøntet det, der indeholdes i den første trosartikel, og gjort alvor af, at al skabningen tilhører livets Gud og har hjemme i Hans tempel.

Men rummelighed har sin grænse; og uden for denne grænse ligger alt, hvad der ikke er ægte kristeligt, ikke er ægte menneskeligt, ikke er digterisk forløst og ikke er inspireret af traditionen.

Lige så velkomne salmer skal være med en ny accentuering, navnlig af oversete og forsømte dele af det kristne budskab - som f.eks. sider af skabelsestroen og ansvaret for næsten, lige så fintmærkende afvisende må vi være over for alt uægte og sværmerisk kristeligt og menneskeligt, når troslivet afspejles, og det modtagende og kæmpende menneskes tilstand skildres. Vi, der trods vor rod i Indre Mission aldrig kunne tage tonen i mange af "Hjemlandstoner"s sange, er harerædde for alt lignende.

Hvad der ikke er digterisk forløst, men blot gudelige rimerier, fører med sig en banalisering og indoktrinering, der er fremmed for det, som er af ånd, også kristen ånd. Men om de kristne digte, der holder de nævnte mål, vil det utvivlsomt gælde, at de har deres rod og kilde i det, som ligger bag os. De er utænkelige uden Luther og Kingo og Brorson og Grundtvig, traditionsinspirerede, selvom de som digterisk nybrud skulle være utraditionelle og ubundne i formen, også når de måske bringer en gendigtning af Davids Salmer.

Skønt jeg vistnok er et roligt gemyt, kan jeg godt blive rasende, når man overlegent lægger vor salmebog til side og hefter etiketten: finkultur på fortidens salmer. Vedrørende dem står vi da netop foran udslag af ægte folkelig kultur, poesi i levende brug blandt jævne mennesker; tænk blot på den del af menigheden, som endnu ikke er færdige med at gå på opdagelse i Den danske Salmebog og sine steder lider under præsters for snævre og ensidige salmevalg! (Og hvorfor være så bange for det, hvis indhold ikke er udtømt ved vort første møde med det, men som gradvis åbner sig for den, der grunder over det?)

Vi skal på ingen måde være bange for nye salmer - derimod nok for kritikløs accept. Og når det drejer sig om salmer, der er tilgængelige for børn og unge, skal vi kende vort ansvar for den "bagage", vi giver dem med. Hvad sang og indlæring af salmer angår, svigter hjem og skole i stor udstrækning. Også hvad salmesangen angår, bliver menigheden ved sin gudstjeneste mere og mere ene om opdragelsen; og denne pædagogiske opgave kan vi let komme til at forråde ved at give det "lette" indpas. "Døgnviserne" hænger ved. Man kan, som foreslået, rive de sange ud af en ringbog, som man (citat af flere udtalelser) ikke længere kan holde ud; men det er knap så let at rive dem ud af hukommelsen, de "sidder"!

"Bagagen", vi giver de døbte med, må være af karat og lødighed; og at børn og unge, også fra sjældent kirkesøgende hjem kan nå en ægte fortrolighed med vægtige tekster, undertiden til toner af samtidige komponister, er der gode erfaringer for fra Folkekirkens Ungdomskor, som jeg ikke betænker mig på at kalde noget af en gudstjenstlig planteskole. Og med henblik på alternative gudstjenesteformer (hverdags-, børne- og familiegudstjenester) bør der være åbenhed over for alvorlige forsøg med nye salmer, måske ved at søge udgivet et salmebogstillæg, indeholdende en række af K.L.Aastrups salmer, det bedste i "det

nye" og måske også nogle af de bibelhistoriske sange, som børnene kun sjældent møder i hjem og skole nu om dage.

Rede med en positiv kritik vil jeg mane til den yderste varsomhed med at sænke niveauet. Vor Herre holder nok til det, ellers var Hans øren for længst faldet af. Men vi holder ikke til det.

Vi bør ikke undervurdere vore menigheder. "Nye" kirkegængere er dog også dem, der vil være uhyre følsomme over for alt, hvad der er af tvivlsom lødighed og karat, netop i kirken, hvor de hidtil med vor nuværende gudstjeneste (måske bortset fra prædikenen med dens svingende valeur) for så vidt har været beskyttede ved dens salmer, tekster og ritualer.

HVOR RUMMELIG KAN FOLKEKIRKENS GUDSTJENESTE VÆRE OVERFOR FORSKELLIGE SALMESANGSTYPER?

ved provst Gunnar Pedersen, Bjerreby.

Må jeg begynde med at vende tilbage til et spørgsmål, som har været fremme i vore drøftelser, og allerede den første aften var et hovedspørgsmål: Findes der en musikalsk stil, der kan kaldes kirkelig? Det mente Laub. Men som allerede tidligere nævnt, mener adskillige, bl.a. prof.Søren Sørensen (foredrag, Herning 1964), at så enkelt kan sagen ikke gøres op. Der er snarere tale om en holdning, "musik der ikke nyder sig selv, men som tjener ordet lidenskabsfrit og usentimentalt".

Hertil må givetvis føjes kravet: kvalitet. De fleste af Laubs melodier, ikke alle, er af kvalitet. Det mærkes, at han kan sit fag. Få melodier er som hans præget af at være gennemkomponerede, en fornem linje fastholdes fra begyndelsen og indtil sidste tone. - Men nævner man ordet kvalitet, vil man straks spørge: hvad er så kvalitet? Hvem bestemmer, hvad kvalitet er? Her er vi i en vis forstand på gyngende grund, for det lader sig ikke objektivt og endegyldigt bestemme, selv om visse regler kan opstilles. Det er nok bedre at tale praktisk om spørgsmålet. Det nye må prøves. Der må lyttes, og det må gøres gang på gang. Det må vise sig, om det tåler slid. Det er ikke nok, at det bliver hængende i øret en rum tid. Det må kunne tåle at komme igen, og der blive genkendt med glæde. Det lader sig ikke afgøre ved en flertalsbeslutning, for gang på gang vejer det tungere og viser det tydeligere vejen frem, hvad de få siger, end hvad de mange siger. Det må vise sig, om det bliver stående, lever videre. Men dette kriterium lader sig jo ikke anvende overfor det, der er nyt i dag.

Det har i forbindelse med forsøgsordninger været nævnt, at såvel salmebøger som ritualbøger burde være indrettet som ringbind, hvor man let kunne skifte ud. Men for det første stemmer det ikke med det folkelige begreb om salmebog og ritualbog, hvor disse ting hører til det uforanderlige. For det andet vil det øge den i forvejen (mis)brugte meget udstrakte frihed, og føre til, at man (præsten og organisten) gør, hvad man vil. Og hvad nye salmer angår, er det karakteristisk, hvad en sagde i en studiegruppe i går, at til at begynde med sang de unge denne salme med glæde, men nu kan de altså ikke holde den ud. En sådan erfaring kan nok gøre en forsigtig, selv med forsøg med ringbindssalmebøger. Og lære os, at nyt må have sin rod i det traditionelle og prøvede.

Selvfølgelig bør nyt lægges frem og prøves. Men så må det gøres ud fra en virkelig og levende tro på, at det har et ærinde, en mening. Og til de kraftige ord, der er sagt om at bryde monopolet, den autoriserede salmebog, og koralbogen, må det fremføres: gå ud og missionér for det nye. Interessér andre for det og prøv at åbne andres ører og sind for det nye.

Hvad der er sagt om at holde forsøgene længst muligt borte fra den ordinære søndagsgudstjeneste, kan jeg helt slutte mig til, og behøver ikke at gentage det. Det gælder ritualet og det gælder salmerne. Nogle gange har det været nævnt, at vor gudstjeneste er børneuvenlig, og der har været fremlagt nogle nye forsøg på salmer for børn. Som hovedregel vil jeg her fremføre den mening, at selvfølgelig skal vi ved børnegudstjenester tilrettelægge dem sådan, at de er egnede for børn, og mange af de forsøg, der er gjort, fortjener ros. Vi skal for at sige det på den måde, tage børnene ved hånden og følge dem ned i deres verden. Det tager ingen voksen skade af. Men vi skal samtidig langsomt og skridt for skridt vænne dem til de voksnes gudstjeneste, herunder lære dem at synge de salmer, som de skal bruge som voksne. De kan allerede som børn synge med på det, de ikke kan forstå i enkeltheder. Meh det kan komme. Gør vi ikke dette sidste, vil børnene få den tanke, at gudstjeneste og salmesang kun er noget, de kan bruge, mens de er børn, og ikke blive ført de første skridt ind i en verden, som gerne skulle blive deres, når de bliver voksne. Så gør man efter min mening ingen skade ved at lade en række udtryk og tanker stå i deres uforståelighed.

Om gudstjenestens rummelighed, og det gælder også den ekstraordinære, vil jeg da som hovedsynspunkt sige, at den kan være så rummelig, at den dog stadig er kendelig som gudstjeneste. At den taler et sprog, som måske med andre udtryk dog genkendes som kirkens sprog. Som et sprog man holder af - eller kommer til at holde af. Det er her som med det sprog, man taler i sit barndomshjem. Vi ved, hvad ordene betyder. Vi ved, at vi kan ikke tage hvad som helst ind fra gaden og sige det, blot fordi det er "in".

Men spørgsmålet om rummeligheden hænger nøje sammen med spørgsmålet om, hvorfor

vi holder gudstjeneste, og ved den synger salmer. Det gør vi jo for at bringe evangeliet til mennesker. Og evangeliet, især i dets forkyndende form, er og kan være noget meget nyt og vanebrydende. Og fornyelsesbestræbelserne kan ikke være begrænset alene til forkyndelsen. Vi holder også gudstjeneste for at bringe menighedens tak, bøn og bekendelse til udtryk.
Derfor må kirkens gudstjeneste kunne være så rummelig, at evangeliet virkelig bliver forkyndt - og ikke forrådt - hverken af misforstået trang til at blive ved det tilvante, fordi det er det nemmeste, eller til for enhver pris at sige det, så det chokerer og vækker opsigt, ja måske retter opmærksomheden mod uvedkommende ting. Og så må kirkens gudstjeneste derfor også være så rummelig, at den med sit budskab kan nå så langt ud som muligt, nå så mange mennesker som muligt - og ikke mindst prøve på at drage så mange mennesker som muligt ind i fællesskabet. Unge og ældre. Og anderledes tænkende og følende. Ikke splitte eller danne partier. Vi er i denne tjeneste i menigheden til for de andre. Hvordan vi skal gøre det, bliver i sidste instans hver enkelts ansvar, hvor han ikke kan støtte sig til andet end troen på, at hvad han gør, gør han i tro og lydighed mod det, han er kaldet til. Hvad enten han så derved prædiker kirken fuld eller tom!

Salmebogen som folkebog

En konfirmand-mor kom ind i en boghandel for at købe en salmebog til sin søn, der skulde konfirmeres den følgende søndag. Hun fik forevist forskellige salmebøger i smukke bind og med guldsnit. Hun udvalgte sig en af dem, og den elskværdige ekspedient oplyste om prisen. Så meget! sagde hun overrasket, og lagde uvilkårlig bogen tilbage på disken. For den ene gang!

Et ungt par var hos præsten for at bestille vielse. Præsten vilde gerne engagere de unge i den højtidelige handling og foreslog derfor, at de m.h.t. salmevalg skulde gå hjem og se efter i deres salmebog, hvilke salmer de ønskede. De to unge tyggede noget på dette forslag. HAN mente slet ikke de havde nogen salmebog, men efter nogen eftertanke sagde HUN: Jo, det har vi. Den ligger i julekassen!

Betragtninger omkring begrebet "Moderne salmer"

En diskussion med mig selv.
ved
Pastor Mogens Hansen, Filipskirken København.

Hvorfor skal vi nu belemres med disse nye salmer? Vi har jo så mange gode salmer i forvejen, og mange af dem kender vi ikke. Hvorfor ikke i stedet lære dem?

Det er da nok rigtigt, at vi har verdens bedste salmebog, men der er kun det at sige, at så må andre landes salmebøger være overordentlig ringe, for vores er ikke god nok: Langt de fleste salmer er skrevet før dette århundredes begyndelse. Det betyder ikke bare en rent sproglig vanskelighed, som dog kunne overvindes ved at man i højere grad gjorde sig klart, at der var tale om historisk digtning. Det værste er, at salmernes begreber og forestillingsverden er anderledes end vore. De er skrevet i et feudalt landbrugsmiljø, som vi forlængst har forladt. Deres miljø er undertiden direkte i modstrid med vores, hvilket uvægerligt giver det resultat, at salmernes indhold og budskab ikke bliver vedkommende. Igen er det altså ikke et spørgsmål om manglende direkte forståelighed, men det er ikke det værste. Det værste er, at salmerne ikke vedkommer os i dag.

Jamen, det gælder da hele vor forkyndelsessituation. Vi skal da vel ikke til at skrive evangelierne om?

Nej, men der er også en principiel forskel mellem salmer og bibeltekster. Salmerne er menneskelige udtryk for evangeliets tiltale og menneskets svar. Hvis det er fortiden, der taler og svarer, bliver denne samtale uvedkommende.

Men mange af de nye salmer er direkte dårlige. Vi må da forlange en vis kunstnerisk og teologisk kvalitet.

Både ja og nej. Vi må ikke glemme, at salmer er noget, der skal leve i folkelig sammenhæng. Vi har alt for længe ladet teologerne og litteraterne være smagsdommere. En salme er noget der skal bruges, den skal fungere. Hvorfor så ikke lade brugeligheden og funktionsdygtigheden være afgørende i udvælgelsen. Eller rettere: Hvorfor i det hele taget foretage en udvælgelse. Alene det, at vi laver salmebøger pænt indbundne er med til at begrænse mulighederne for ny salmesang. Ringbindet er jo opfundet. Hvis en salme ikke kan bruges mere end een gang, så kan den jo tages ud. Vi synger vel salmer for nutiden og ikke for dem, der skal synge om 100 år. Men selvfølgelig må

vi kræve en vis kvalitet både poetisk og teologisk, men den er også til stede i mange af de nye salmer, selv om der er ligeså mange som jeg meget nødig vil synge, men det hører netop med til princippet.

Hvori består så det, der er så anderledes og godt ved de nye salmer?

Det anderledes og gode er f.eks. musikken. I de nye salmer hører musik og tekst sammen, ofte er det samme forfatter og komponist. Og så bryder de med det, som jeg længe ikke har kunnet forlige mig med, nemlig den såkaldte kirkestil. Hvad er det for noget vrøvl, at man kun må og kan synge om Gud på denne ene musikalsk set ret sterile måde. Laub fortjener megen ære, men sandelig også megen ris. Igen lægger jeg vægt på det folkelige. Organisternes smagsdiktatur må ophøre, ligesom orgelets monopol på ledsagelse af menighedssangen må ophøre. Jeg vil simpelthen ikke finde mig i, at jeg skal bruge et andet musikalsk sprog, når jeg befinder mig i menighedens forsamling end det sprog jeg benytter til daglig. Det er nemlig, måske nok ubevidst, med til at fremmedgøre mig for evangeliets indhold. På dette område spiller de gældende regler for salmesang ved vore gudstjenester en afgørende rolle. Det er jo kun muligt at synge andre end salmebogens salmer, hvis organisten er velvillig indstillet. I forvejen er der nok smagsdiktatur i vores gudstjeneste, ikke mindst præstens uindskrænkede ret til at vælge salmer. Det må være muligt at finde frem til regler, der muliggør brugen af nye salmer.

Et andet gode ved de nye salmer er, at flere af dem er udtryk for en teologi, som praktisk taget ikke er repræsenteret i Den danske Salmebog. I forvejen er det jo sådan, at vi i Den danske Folkekirke har præster af mange forskellige teologiske opfattelser, og det er godt. Men når vi skal vælge salmer til gudstjenesten, er vi alle sat på en svær opgave. Den præst, der i sit arbejde med dagens tekster i særlig grad ønsker at tale om den kristnes forpligtelse overfor sit medmenneske er dårligt stillet, hvad angår udvalget af salmer, der har dette som hovedtema. Afsnittet om Kødets opstandelse og det evige liv er mere end dobbelt så stort som afsnittet med overskriften Kærlighed til Gud og næsten. Man kan derfor sige, at salmebogen ikke stiller alle lige.

Men det er da kun godt, at vi ikke også i salmesangen skal have denne skrækkelige "brødteologi" frem.

Det kan du selvfølgelig hævde, men derved bliver det også klart, at man bekæmper en anden teologi end ens egen ved hjælp af teorier omkring salmedigtning og salmers brug, og det er ikke reelt. Men jeg vil ikke gøre mig til talsmand for, at kun disse salmer skal kunne bruges, selvfølgelig ikke, men de skal kunne bruges, hvis man ønsker det. Også her må der, hvad teologien angår, være valgfrihed, hvilket jo da også indenfor salmebogens rammer er det, der sker i dag.

Må jeg for resten lige minde om, at der er en hel gruppe af mennesker, der lades i stikken af vores nuværende salmebog, og det er børnene. Her er det helt tydeligt, at vi tvinger dem over i en verden, der ikke er deres, når vi sætter dem til at synge salmer fra salmebogen. Sprogtligt og indholdsmæssigt er de uforståelige for børnene, og blandt de værste er dem, som vi traditionelt anser for at være børnesalmer, som f.eks. Ingen er så tryg i fare.

Men børnene kan have glæde af at lære salmer til senere brug. Hvad i barndommen nemmes, ej i alderdommen glemmes!

Åh, nej, skal vi nu have den gamle traver igen. Salmer bruges i en ganske bestemt gudstjenestelig sammenhæng netop NU, og hvis de ikke forstås og fungerer i denne sammenhæng, så er det til mere skade end gavn at synge salmer.

Men det er da dejligt at synge sammen, og børn kan da li' vrøvlevers.

Det kan de, men en salme er vel heller ikke et vrøvlevers, men har en mening, som skal forstås. For øvrigt er det et spørgsmål, om det er muligt rent psykisk at synge og læse og forstå en tekst samtidig. Der er tale om dels en intellektuel og dels en social funktion, og det er ikke sikkert, at disse to funktioner kan forenes. Vi ved det f.eks. fra spirituals og gospels, hvor indholdet er ganske enkelt og ofte gentages i form af omkvæd, netop fordi den sociale funktion, fællesskabet, er fremtrædende i den amerikanske negers gudstjenester. Denne tradition er vi helt blottet for herhjemme, bl.a. af teologiske årsager. Vi må jo ikke føle noget som helst! Og det tør svagt antydes, at vores salmesang er uden følelser.

Hvor finder man så disse salmer?

Vi kunne jo herhjemme begynde med at lukke øjnene op og se uden for vores lands grænser. Det er der da god tradition for i salmesangens historie. Praktisk taget alle andre lande er langt foran os på dette område. Sverige og Norge har adskillige hel- og halvofficielle nye salmebøger, og i England sidder en Sidney Carter og bestiller ikke andet end at skrive fortræffelige salmer. Meget få mennesker herhjemme kender til disse ting, og da slet ikke de folk, man skulle forvente måtte interessere sig for emnet.

Men vi lever jo også i en anden teologisk og salmemæssig tradition i Grundtvigs fædreland.

Ak ja, den kære andedam. Og det er da helt oplagt, at mange af de nye salmer har et økumenisk præg på godt og ondt. Men heller ikke det er noget nyt. Sangbølgen i kølvandet på vækkelserne i forrige århundrede var udpræget økumenisk, og vi overlevede da. Der er i udlandet tegn på en sangbølge af lignende omfang som i forrige århundrede, og jeg ville gerne at et lille skvulp kunne nå til vore hjemlige strande.

Hvad foreligger der af tilgængelige salmer på dansk?

For det første må man sige, at det er såre lidt, men det hænger sammen med

at ingen ansvarlige har taget problemet op, hvorfor der på mange måder er tale om undergrundsvirksomhed, især i forbindelse med forskellige kirkelige ungdomsorganisationer. De første hefter herhjemme var pastor Herluf Andersens salmer til børne- og ungdomsgudstjenester, men de har nu andre og bedre afløsere. KFUM og K har udgivet et hefte kaldet 21 nye salmer, de uniformerede korps har udgivet et hefte kaldet Salmer, der indeholder 50 salmer og sange. Søndagskoleudvalgene har udgivet dels Syng af glæde, på Gjellerups forlag, dels for nylig heftet Kom lad os synge, som er i løsbladesystemet. Desuden har Kirkefondets Gudstjenestefornyelsesmappe også en række nye salmer. Desuden foreligger der en række mere eller mindre private salmebøger, foruden de mere kendte hefter med Aastrups og andre digteres salmer. Men vi er i høj grad på begynderstadiet, selv om jeg er meget optimistisk. F.eks. er heftet Salmer solgt på eet år i 35.000 ekspl.

Det kunne måske godt være, at jeg skulle kigge på nogen af de hefter. Så har jeg opnået, hvad jeg gerne ville.

Skaldede Lykke

Om visen Calva Fortunas forfatter. Afslutning.
Ved pastor Johannes Kibeck Jepsen og Jens Lyster.

I "Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede" (redigeret af Axel Steensberg, København 1969) skriver Hanne Poulsen side 217 i sin artikel "Gudsfrygt" om tidens religiøse digtning: "Ramt af ulykken følte mer end én sig tilskyndet til at give sin bøjen sig under Guds vilje ord i rimede vers. Præsten Jørgen Lauridsen Friis, der på grund af religiøse uoverensstemmelser med sit herskab måtte sidde i Blåtårn og bære lænker på Bremerholm, skrev en salme på 21 vers om skæbnens uafvendelighed:"O calva Fortuna, hvi est du så hård"."

Hvad der for Hanne Poulsen ud fra trans-degnens oplysninger er en fastslået kendsgerning, nemlig at Friis er Calva Fortunas forfatter, lykkedes det os i juni-nummeret af Hymn. Medd. side 3 - 19 at gøre til et problem i en sådan grad, at vi anså det for berettiget at se sig om efter en anden forfatter til visen.

Hans Christensen Sthen en mulig forfatter?

En anden digter kom ret naturligt på tale for os. Kibeck Jepsen skriver herom:

"Da jeg første gang læste visen, var der noget, der mindede mig om Hans Chr. Sthen, og da jeg ved en senere lejlighed lod Fangel i Ribe læse den, bragte han også af sig selv Sthen på bane."

Det "noget, der minder om Sthen" gælder såvel motiv- og rimvalg som stil og sprogtone. Det ses af den række paralleller, som det er lykkedes os at fremdrage ved at gennemgå en del af Sthens forfatterskab.

Calva Fortuna (visen er aftrykt i Hymn. Medd. nr.5 side 7 - 10) synes at falde i to dele, der ikke har så meget med hinanden at gøre: i vers 1 - 8 + vers 21 er udformningen af lykke- og skæbnemotivet iøjnefaldende. De mellemliggende vers 9 - 20 rummer moraliserende formaninger og kritiske samfundsbetragtninger, hentet fra hverdagsfilosofien og tilsyneladende uden nogen indre sammenhæng. Svarende til visens tvedeling har vi til lykkemotivsdelen fortrinsvis hentet paralleller fra Sthens læredigt "Lyckens Hiul. En kaart Vnderuisning, om Lyckens wstadighed, oc Verdens løb, Kbh 1581" (et udvalg ved Rich. Fangel er aftrykt i "Under Guds Ord" nr.145, december 1963) og fra det motivbeslægtede skuespil "Kortt Wendingh"(udg. af Soph. Birket Smith i Danske Samlinger I (1865 - 66) s.182 - 288). Til den moraliserende del af visen gives der paralleller også i Sthens salmer og livsregler (Brandt & Helwegs Dansk Psalmedigtning I og C.J.Brandt: Sthens Salmer og rim, 1888):

ad vers 1: Salmen "Hvem skal jeg klage.." vers 11: Mine Øjen de mørkis, mine Kinder giøres bleg..(B&H nr.263)

ad vers 2: Saa haffuer gud raadtt myn angest boedtt (Kortvending vers 2304) Nu haffuer gud giort myn ting fulld godt/ Oc raadtt mig all myn ssorriig bodtt (Kortv.3267-68)

ad vers 3 - 5: Wi skulle oc ey vere lystige oc glade/ Om wi see nogen faa Fald eller Skade/ Men heller metynck offuer hannem bere/ Oc tencke wi kunde oc falde here/ Thi Lycken kand sig vel omuende/ Før end vore Dage komme til ende/..(Lyckens Hiul D 2v). Næsten enslydende i Kortv.115-118: Ther fore schulle wy ey were glade/ Om vy sseer nogen faa faldt oc skade/ Men heller mett ynck offuer thenum bere/ Oc tencke, wy kunde oc falde here..

ad vers 5: Hvad mig i dag kan komme paa/ det samme kan du i morgen faa (Lyckens Hiul D 3r.

ad vers 7: .. Om Lyckens Hiul som løber omkring/ At det er vel en vnderlig ting..(Lyckens Hiul B 2r). .. en vnderligh tingh/ Huore verdtzens lob hun løbber omkring (Kortv.5-6). - Oc lader saa werden foruandles omkringh/ Att thett wel er en wnderligh tingh (Kortv.21-22). - ..Tha schall iegh ssiige ether wnderligh tingh/ Huor werden wender siig omkring (Kortv.139-40). - Thy werssenns lob gaar wnderlig thill

(Kortv.1206). - ..Thenn gud som raader offuer alle tynng/ Handtt haffuer nu wentt myn lycke omkring (K rtv.2855f). - Saa wnderlliig ganger hiulliitt omkring/ Att thett er well in vnderlliig ting (Kortv.2679f).

ad vers 7f: Ligeuis som hyulet wendis omkringh/ Suo foruandlis oc werdtzens tingh: Somme ophøgis, oc ssomme fortryckis (Kortv.89 - 91)

ad vers 8: Hun tager ind herre oc giør ind trell/ En hussbund oc giør ind ssuendtt (Kortv.3405f). - Hun tager en Herre oc giøre en Træl/ En Hosbonde giør hun til en Suend (Lyckens H ul Dv) - Hand bytter met oss underlig/ Guds Søn vor Broder from/ Vort Kiød oc Blod tager hand paa sig/ Oc giffuer oss sin Guddom// Hand bliffuer en Suend oc ieg en Herre/ saa skiffter hand omkring (Nu ville vi siunge oc være glad, Brandt & Helweg nr.235)

ad vers 12: Klæd dig efter din Stand renlig og vel/ fly Hovmod og Pragt/ det følger godt Skiel/ forkoste dig ej med stor Panket og Gilde..(En "Regula vitæ", s.12 i C.J.Brandts Sthens Salmer og rim, 1888)

ad vers 14: Jeg er icke kommen at kalle/De dynckelgode i deris Hoffmod/ Men arme Syndere til Plict og Bod/ Siger hand nu..(B&H nr.237 vers 12) - Indtiill ieg giorde pligtt oc boedtt (Kortv.2629)

ad vers 15: Jeg wiill dog gierne lade migh nøyghe/ Met huatt som gudtt will mig thill føyge (Kortv.955f) - Thy wiill ieg lide oc lade mig nøge/ Mett huad som gud wiil mig tiilføye (Kortv.1111f)

ad vers 16: Thaller ieg, tha skulle mig mange hade/ Thy tiier ieg heller mett myn skade (Kortv.2965f) - klag ej din Nød for alle mand ("Regula vitæ" C.J.Brandt s.14) - Jeg tør mig for ingen kære (B&H nr.253 vers 5, af O Jesu, livsens Herre)

ad vers 20: Dog hagde ieg ingen ssynderlliig nødtt/ Thy gud gaff mig mitt dagliig brødtt (Kortv.1007f)

ad vers 21(: Hævntanken forekommer i et digt af Sthen, hvori han beklager sig over den tort han har måttet lide fra byrådets side den 7. marts 1595, aftrykt af Holger Rørdam i Monumenta historiæ danicæ. Historiske Kildeskrifter I, 660f): ...Om det er den tack/ mand skal haffue/ For erlig tro tieniste mange aar och daffue/ At were saa offuerfusit faar raad oc ræt/ O euige Gud det ey forgæt/ Men betal dem paa deris hoffuit igen/ Før de aff denne verden kommer hen/ Den som førde paa mig saadan klag/ foruden skyld/ foruden sag....Nu, Gud som monne i himmelen bo/ Hand skal dem det betale/ naar de minst tro...

Der kunne til tanken om livets omskiftelighed i vers 5,7 og 8 anføres et citat fra "En anden Regel, at skicke sig der efter, i gode Sæder", Vandrebogen P 6r:

.... All Verdsens Handel er omskifftelig,
Hvo det vil acte grandgiffvelig,
Ingen Ting blifver lenge ved et Pas,
Men vendis om som et Time=Glass,
Denne Verden løber flux om oc om,
Den i Dag er ond, kand i Morgen blifve from,
Den i Dag siunis den beste at være,
I Morgen kand hand sig forkære:
Det nu nedbrydis hafver andre opbygd,
Oc meente det skulle saa staaet fast oc trygd,
Nu bygge vi igien flux andet op,
Om et stund blifver der aff hvercken Rod eller Top,
Intet blifver noget, oc noget blifver intet igien,
Saa gaar all Verdsens Herlighed hen...

(citeret efter udg. trykt Christiania 1659, eksemplar på Kgl.Bibl.)

Endelig kan som noget ikke uvæsentligt nævnes, at Calva Fortuna ligner flere af Sthens åndelige viser ved at have omkvæd.

Det skorter altså ikke på ligheder mellem vor vise og Sthens forfatterskab. Men det bør ikke føre til forhastede slutninger. Gætterier er der nok af i dansk salmehistorie. Særlig omkring Sthen synes de at have floreret. Således gisnede C.J.Brandt om, at Sthen kunne have præsteret den dygtige bearbejdelse af Dagvisen i Thomissøns salmebog 1569. Endnu hos Anders Malling anses det "i hvert fald ikke (for) nogen urimelig tanke at gætte paa Sthen som bearbejder"(Dansk Salmehist.I,169). Traditionen om Sthen som forfatter til salmen "Mit hjerte gøres mig bange" går hundrede år tilbage, og selv om salmen har navnet MORTEN BARTELSEN indføjet som akrostikon "maa man antage, at Sthen er forfatteren" (Malling i Digterbiografi hefte 1, side 49). "Indre grunde (og) det karakteristiske, om folkevisen mindende omkvæd taler også for Sthen", hedder det andetsteds om samme salme (Malling III, side 402).

"Indre grunde" kunne også tale for, at Sthen havde skrevet Calva Fortuna. Det kedelige er blot, at de samme "indre grunde" optræder i mange andre af datidens viser, også i sådanne, som er affattet efter Sthens død. Grüner Nielsens Danske Viser kunne levere et fyldigt materiale herom. Fra nogle af disse viser skal bringes eksempler på udtryk og vendinger, der genfindes så godt som ord til andet i Sthens digtning:

"..mit bange hiertte och sorigfuld mod...han will oss dog aldrig vndfalde... thi du mig best monne befale"(nr. 235, vers 2ff). - "med thin meskunde och naade/ ieg haaber paa thig/ thu forlader icke meg/ Gud hielp oss alle aff sønd och sorig" (nr.118,4) - "hand kand mig best huffsuall" (nr.125,3)

(Begrebsparret "pligt og bod" findes, som ovenfor nævnt (se ad vers 14) i Sthens forfatterskab, men kendes også fra en så sikker ikke-Sthen salme som Det hellige Kaars vor Herre selff bar. Andre eksempler Hymn.Medd. nr.5 side 17 midten.)

Også motiverne i Sthens digtning deles med samtiden. Således hævnmotivet: "De klaffer bespotter mig thill stor harm/ o Gud, lad komme det j deris barm/ huad som de mig monne dickte"(nr.235,27) - "..alle falske klaffuer, Christ giffue dennom wee"(nr.121,1) - "Gud lade dennem aldrig nogen god løcke schee"(nr.126,5). Hævnmotivet er jo for øvrigt ikke den tids opfindelse, men har sin inspiration og legitimation i Davids salmer.

Noget af det for den moderne læser mere iøjnefaldende i visen om Calva Fortuna er nok lykkehjulet; i datidens skildringer af livets ustadighed er hjulet imidlertid et yndet, tilbagevendende emblem:

"naar hyffled(hjulet) løber och løckenn giøres thung, hvem kand dog ded foruende"(nr.129,2). Eller den urolige lykke kan beskrives uden hjulemblemet:"naar lycken huiler och kaster sig om"(nr.120,4) - "enddog at lycken mig hid oc did slaar"(nr.235,11).

REGNO, regnaui, regnabo, sum sine regno.

I Niels Heldvads Coronula Rosea fra 1616 findes side A 4v flg. passage:"Vi Menniske leffue vel alletijd vdi haabet, forventendis bedring, det ene Aar, Maanet, Dag, Tijd oc time, effter det andet, men lyckens hiul gaar vunderbarlig oc seltzam omkring:

Cursus fortunæ variatur imagine Lunæ,
Crescit, decrescit, constans consistere nescit.

Lyckens hiul det løber omkring,
Wstadigt i alle maade
Som maaneden: beskicke din ting,
Lad Gud for lycken raade."

En vise, forfattet af Anders Rasmussen Gryderup og trykt 1617, behandler lykkehjulsmotivet i vers 13 - 14, forbundet med formaninger om at tage sig i vare og undgå spot, jfr. Calva Fortuna vers 8f:

Hosstående illustration er fra Sthens Lyckens Hiul,1581. Gengivet efter "Under Guds Ord"nr.145 ved Rich.Fangel.

O m nogen vil betencke,
Sin egen sag ret til grund,
Haffde gierne huer got
Ingen spot:
Huilit vendis dog mangelund.

N aar det øffuerste gaar ned,
Oc Lycken vil vendis om,
Tage sig huer da vare
For fare,
Snarlig kommer Guds Dom.

Den blotte konstatering af lykkehjulsemblemet i et digt siger altså intet om, hvem forfatteren er. Der er imidlertid et enkelt punkt, hvori visen om Calva Fortuna adskiller sig fra andre viser om lykkens uberegnelighed, og det er det benyttede epitet eller tilnavn "calva", dvs skaldet. Vi er ikke stødt på dette epitet oftere, hverken hos Sthen eller hans samtid. For den sags skyld heller ikke i den klassiske latin, der indgik i tidens dannelse, og som ellers opviser mange epiteter til Fortuna.

Når vi er tilbøjelige til at frakende Sthen forfatterskabet til Calva Fortuna, er det ikke mindst fordi netop Sthen kender alle disse klassiske tilnavne, blot ikke calva. I sin "Lyckens Hiul. En kaart Vnderuisning/ om Lyckens wstadighed/ oc Verdens løb, 1581" citerer han: "De siunis..at haffue giort vijslige, som haffuer fingeret Lycken at vere blind, atskillig oc fløyd...Derfaare giffuis hende aff Poeter disse Epitheta oc Binaffn, at hun kaldis Lubrica,...Lenocinans,...Malefida, ...Fragilis,...volucris & fugax,...Bifrons,...Exoculata.." Det er de klassiske forfatteres epiteter til Fortuna, som Sthen her opremser. Når Calva ikke er med, tyder det dels på, at Sthen ikke kender det, dels vel sagtens også, at epitetet er opfundet af den digter, der har begået Calva Fortuna.

Men det er dog et originalt indfald at gøre kvindeskikkelsen Fortuna skaldet! Det kan vel kun den gøre, som har hårdt brug for at se denne dame netop skaldet og ikke f.eks. nøgen. Hun optrådte nemlig nøgen for den tid. I en artikel af Hanne Poulsen,"skære, skildre og staffere"(Dagligliv i Danmark i 16. og 17. årh), bemærkes s.448f, at mens man i de frg. århundreder havde illustreret lykkens omskiftelighed ved hjulet, så blev "fra slutningen af 1500 årene skæbnebegrebet illustreret ved en kvindelig figur. Den ustadige lykke er nu en nøgen kvinde på en vinget kugle, og vinden fører hende frem ved et sejl, som hun holder mellem sine oprakte hænder." Hanne Poulsen citerer videre et øjenvidne fra de festlige optog i forbindelse med den udvalgte prins'bryllup i 1634. I en forgyldt muslingeskal på triumfvognen "stod Fortuna, lykken, ret op i vejret, førendes sit sejl over hovedet i begge hænderne, klædt i livfarvet atlask, som var syet ad kroppen, ligesom det var et naturligt nøgent billede." Som en indrømmelse til den gamle opfattelse af motivet, forklarer Hanne Poulsen, var bagest på vognen "et forgyldt lykkens hjul, ovenpå det sad en konge med spir og krone, underneden sad der nogle, som bemøjede sig at ville klavre op på hjulet."

Hvorfor altså netop gøre Fortuna skaldet? Ville ikke en indledende anråbelse

af Nøgne/Nuda Fortuna (eller for den sags skyld af Blinde Fortuna, idet hun nemlig, jfr. Hanne Poulsens artikel, ofte fremstilles med bind for øjnene) have været mere umiddelbart forståelig for visens samtid? Og dette spørgsmål må lyde så meget stærkere, som der intet er i visen, der spiller på lykkegudindens skaldethed; det indledende, overraskende Calva forbliver ukommenteret og umotiveret. Kunne dette påfaldende forhold have sin forklaring i , at de to ord Calva Fortuna rummer digterens initialer C.F.? - Måske en eller anden ukendt Christian eller Christoffer Friis??? Herved kunne der være antydet en ny forklaring på transdegnens oplysning om, at Jørgen Lauridsen Friis var visens digter. Degnen kan have haft en viden om, at en Friis (en af degnens forfædre?) havde skrevet visen, og med et vist kendskab til familiens personalhistorie er det da ikke faldet degnen svært at gætte på Jørgen Lauridsen Friis, i hvem han fandt den digter, der så åbenlyst havde stået på en dårlig fod med Fortuna.

Konklusionen på denne undersøgelse bliver den negative, at vi ikke tror på Jørgen Lauridsen Friis som visens forfatter. Når vi derpå bragte Sthen ind i billedet, var det fordi "indre grunde" pegede på denne digter. En nærmere efterprøvelse fik dog det formodede digtersærpræg til at opløse sig i tidstypiske træk.

Lykkebegrebets emblematik.

Til slut nogle bemærkninger om lykkebegrebets emblematik. Hanne Poulsen hævder, at lykkehjulet "fra slutningen af 1500 årene" afløses af Fortunaskikkelsen. For at gennemføre denne tese nødes hun til at forklare tilstedeværelsen af lykkens hjul i de festlige bryllupstog i 1634 som "en indrømmelse til den gamle opfattelse af motivet".

Hanne Poulsen har næppe ret i, at de to emblemer i tid følger efter og afløser hinanden. Der er snarere ved århundredskiftet sket en opløsning af en periodes samhørighed mellem Fortuna og hjulet.

Tager vi vort udgangspunkt i det lykkehjul fra Sthens skrift, der illustrerer nærværende artikel, ses det, hvorledes Fortuna er fremstillet inde i hjulet. Svarende hertil hedder det i Sthens forord til "Lyckens Hiul" (forordet er dateret 30. nov. 1579): "Som der scriffuis om den Konstrige Malere Apelle/ at der hand haffde malet Fortunæ Billede/ sidendis paa it Hiul/ bleff hand tilspurt/ Hui hand giorde hende sidendis/ Da suarede hand/ Fordi (sagde hand) hun kand icke staa stille." Fortuna har altså ikke nogen aktiv funktion i forbindelse med hjulet. Hun er ikke den, der bevæger hjulet, men er blot afbildet sammen med det, fordi hun i sin stadige uro ligner hjulet. Derfor opstår der ingen konflikt ved at den bildende kunst og digtningen adskiller Fortuna og hjulet. De har nemlig heller ikke i deres oprindelse hørt sammen. I vore landsbykirkers kalkmalerier optræder livshjulet eller lykkehjulet uden Fortuna. Og omvendt

synes Fortuna ikke i den klassiske litteratur at være knyttet til hjul-emblemet.

Vi bør altså korrigere Hanne Poulsens differentiering af lykkebegrebets emblematik. I slutningen af 1500 årene og begyndelsen af 1600 årene bliver man ikke vidne til emblemernes succession, men til deres samtidighed. Dette illustreres tydeligt af visen om Calva Fortuna. I vers 1 - 2 skildres den personificerede Fortuna, der leger med mennesket. I vers 7 kommer samme emblem til udtryk ved karakteristikken:"hun far baade hiid og did omkring", der vel hentyder til billedet af den nøgne Fortuna, som på en vinget kugle føres af sted af vinden. Vers 6 derimod, og sagtens også vers 8, spiller på hjul-emblemet, og det vel at mærke et hjul, der er løsrevet fra Fortuna. Upersonligt og tilfældigt går hjulet hen over den ulykkeliges bryst (vers 6), og konge eller herre den ene dag finder mennesket den næste dag sig selv i svendens rolle (vers 8). Vi ser altså, at de to emblemer trives side om side, ganske som i bryllupsoptoget i året 1634. De ovennævnte Heldvad- og Gryderupcitater fra hhv. 1616 og 1617 bekræfter yderligere hjulemblemets levedygtighed.

(Korrepondancen mellem artiklens forfattere er sammenskrevet af J.L.)

PS: Under læsning af Calva Fortuna artiklen i Hymn.Medd.nr.5 faldt min kone over den godt 10 måneder lange graviditet, der er antydet side 10 forneden. Hun mener, at noget må være smuttet. (JL.)

Anmeldelser

Anders Malling om Petter Dass

Ved lektor mag. art. Skirne Helg Bruland.

Man kan skjematisk og litt rigorøst inndele AM's artikkel om PD i Dansk Salme Historie. Digterne på følgende måte:

a 171 linjer slektshistorisk og biografisk stoff;

b 167 linjer, som på en eller annen måte og i større eller mindre grad vedrører forfatterskapet, - og som omslutter:

c 43 linjer, som skisserer hvilke skiftende skjebner tekster av PD har hatt i norske salmebøker;

d 14 linjer bibliografi; og til slut:

e 46 linjer fortegnelse over hvilke tekster av PD man finner hvor i Landstads reviderte salmebok, Nynorsk salmebok og Den danske salmebog.

Man kan med det samme slå fast at slektshistorisk og biografisk stoff tilsynelatende fyller litt mer enn det som "på en eller annen måte.." omhandler forfatterskapet. La oss se litt nærmere på noen av artikkelens deler.

a inneholder en rekke slektshistoriske og biografiske data hvorav noen forekommer meg å være temmelig likegyldige detaljer som med fordel kunne vært kuttet vekk. Også på andre måter mener jeg a burde vært strammet inn.

I førstningen av levnetsbeskrivelsen serverer AM en anekdote med kommentar. Anekdoter kan være verdifulle, f.eks. ved at de gjør en skikkelse tydeligere. Denne anekdoten synes ikke ha nogen funksjon utover å more, og dens underholdningsverdi er for liten i forhold til plassen den opptar. Kommentaren er i stil med anekdoten: litt sentimental og forøvrig intetsigende:

Mosteren havde spået: "Hvis der blir en præst af ham, saa bliver der ogsaa en smør-tønde af min r.."

"Onklen læste med drengen og tænkte, han skulde være præst; det tænkte mosteren ikke. Engang havde hun sat ham til at hugge brænde i stedet for at læse lektier, og da hendes mand bebrejdende sagde:"Er det paa den maade, drengen skal studere og blive præst?" svarede hun: "Hvis der blir en præst af ham, saa bliver der ogsaa en smørtønde af min r.." Hun fik ham dog at se som præst, og han fik lejlighed til at gengælde hende, at have haft det godt i hendes hus."

Litt lenger nede heter det: "1660 kom han i skole i Bergen, hvor han vist boede hos en faster; men naturligvis har han savnet et eget hjem. Han maatte prøve, "hvad fremmed´ Huse gav; Jeg svæved´ hid og did Alt under andres Naade; Saa løb min Ungdoms-Tid.""

Formodningen om at PD "naturligvis" skulle ha savnet et eget hjem, er i seg selv banal, i dette tilfelle dessuten vill-ledende. Det er ingenting som tyder på at sitatet ovenfor spesielt beskriver oppholdet i Bergen. Og det er høyst sannsynlig riktig hva Francis Bull skriver om PD's tid i denne byen: "Her levde han noen lykkelige år...." (Bull, Paasche, Winsnes, Houm: Norsk litteraturhistorie, annet bind, s. 194, Oslo ^{2}1958)
AM meddeler at PD som student kom til København "hvor han sikkert i de følgende tre aar har maattet døje adskilligt." En unødvendig og uinteressant formodning, synes jeg. Han siterer igjen PD: "Den Tid var Guld og Penge mig ikke til Besvær" og kommenterer: "nej, men manglen derpaa var det unægteligt." Tomt prat. Han siterer PD: "Paa Ryggen hang en Kappe, Paa fod en refven sko." Og kan ikke dy seg for å kommentere: "Kappen var studentens sædvanlige dragt, men den har maaske ikke været finere end skoen." Det ville ha vært tilstrekkelig å slå fast at PD var fattig student i København; det virker unødvendig og nærmer seg det latterlige å komme med formodninger om hvor fillete klærne hans mon var.
Dette "maaske" har noe av den samme funksjon som ordene "naturligvis" og "sikkert" ovenfor: de kjennetegner formodningen, gjetningen, og i disse tilfellene dreier det seg om overflødige gjetninger. Det fins flere eksempler på dette i artikkelen.

Det at det oppstår sagn om en person, er i seg selv megetsigende, og innholdet av hvert enkelt sagn forteller en del om hvordan vedkommende menneske ble sett på av sine medmennesker. Likesom AM i sin artikkel bruker anekdotisk stoff, gjør han også - og med noe større hell - bruk av det rike sagnstoffet om PD. Det hender at artikkelforfatteren presterer å servere i umiddelbar rekkefølge: en kjennsgjerning, en anekdotisk formodning, deretter - som en slags hovedrett - et sagn, for så å avslutte med en kjennsgjerning (s. 153-154). Dette kan vel kanskje oppfattes som et bevisst raffinement, men det kan også bestyrke et inntryk av at forfatteren undertiden lar det stå til, forteller løs, likt og ulikt om hverandre, litt ukritisk og ukonsentrert.
Dette inntrykket får man også et par ganger under lesningen av b. Sammenfattende kan man si om denne delen at den ikke indeholder noen som helst nye karakteristikker eller vurderinger av PD's forfatterskap eller deler av det. AM nevner titlene på endel verker,- de viktigste og største-, gir meget korte beskrivelser eller delbeskrivelser av dem og noen enda kortere vurderinger, f.eks. i form av et såre alminnelig, enslig adjektiv: det er ikke særlig spennende lesning. Han forteller når verkene første gang ble trykt og utgitt, men gir ingen systematisk (anslagsvis) datering av deres tilblivelse; det bur-

vel ha vært gjort.

Noen detaljer. AM skriver: "Hans bryllupsviser, daabsviser, begravelsesviser er utallige." Hos Francis Bull heter det, mer presist: " - vi kjenner titlene på henimot 100 tapte leilighetsdikt og har bare en 30 stykker i behold." (Op. cit. s. 200)
Om Nordlands Trompet hevder artikkelforfatteren at diktet først ble "afsluttet i forfatterens sidste aar." Jeg er ikke helt sikker på hva han mener med dette; Didrik Arup Seip sier i sin utgave av verket at det rimeligvis forelå ferdig ved årsskiftet 1699-1700.

AM's beskrivelse og karakteristikk av Nordlands Trompet begrenser seg til "Denne levende skildring af Nordlands natur, folkeliv og næringsveje - paa gode klingende vers -" samt til noen spredte sitater fra de første strofene av diktet, hilsningsdelen, sitater som er ment å skulle anskueliggjøre dikterens "folkelige sigte" og "tone". Og AM skriver videre: "Han er her uendelig overlegen i sammenligning med Kingo, som til Griffenfelds ære forsøgte sig med en beskrivelse af Samsø, der nu er ulæselig, hvad Nordlands Trompet ikke er." AM avslutter derpå omtalen av dette hovedverket med et flott og intetsigende sitat av Blom Svendsen: "Han leker med sproget. Han boltrer sig med pussige innfall. Hans replikker smeller som friske flagg i vinden. De klinger som fanfarer, og de sprudler av humør."
Å sammenlikne PD's og Kingos to nevnte dikt med hverandre er selvsagt berettiget, men knapt særlig fruktbart på den måten det skjer her hvor det fører til det uinteressante resultatet "ulæselig" kontra ikke "ulæselig".
Det man kan gjøre er f.eks. å sammenlikne de to tekstene qua topografiske dikt og dermed få fram en rekke karakteristiske ulikheter mellom på den ene siden Kingos tradisjonelle person- og steds- lovprisende verk og på den andre siden PD's store dikt som unngår enhver person- og steds-lovprisning og som bl.a. nettopp derfor gis grunnlag for å framstå som nøkternt og samtidig frodig realistisk.
d, bibliografien, er den siste delen som skal omtales her. Den burde etter mitt skjønn vært supplert med er par verker:
1) Sigmund Skards artikkel P.D. i Edda 1932,
2) Festskriftet PD 1647-1947 (1947) som foruten en bibliografi over forfatterskapet ved Hans Midbøe, rommer følgende spesialstudier. Carl Schøyen: PD og hans Nordland, Just Bing: Dikterpresten, Harry Fett: En nordlandsk sjelesørger, Hans Midbøe: PD og Bergen.

En liten ting til slutt. I bibliografien nevnes ingen andre utgaver av PD's verker enn A.E.Eriksens og - de nyere - D.A.Seips (hvorav Seips, hvor det er mulig, nok må foretrekkes). AM siterer flittig, men, såvidt jeg kan se, ikke etter de nevnte utgaver. En opplysning om hvilken utgave som var brukt, burde kanskje vært tilføyd?

København 22.11.1972. SHB.

Th. Borup Jensen/ K.E. Bugge: Salmen som lovsang og litteratur I - II.
Religionspædagogiske Studier, Gyldendal 1972.
Bind I, 276 sider, koster hft kr. 52,00.
Bind II, 213 sider, koster hft kr.42,00.

Det er et prisværdigt initiativ, som de to lærere ved Danmarks Lærerhøjskole her har taget ved udgivelsen af to smukke indbydende bind, frugten af et studiekredssamarbejde mellem litteraturhistorikeren (TBJ) og teologen (KEB) og deres elever.

Værket er disponeret i to bind, der supplerer hinanden, men de kan benyttes - og købes - hver for sig. Hvert bind har bagi sit eget salme- og navneregister. I første bind gives en generel introduktion af hele problematikken. Der indledes med TBJ's bestemmelse af salmegenren s.9 - 51, efterfulgt af arbejdsspørgsmål s.52 - 60. Derpå ridser KEB kort salmesangens historie op fra urkirken til reformationen s.63 - 75. TBJ har skrevet bindets længste kapitel, om de danske salmebøgers historie fra reformationen til nutiden, s.78 - 187, der suppleres af Henrik Glahns gennemgang af salmemelodien i dansk tradition, s.191 - 232. Bindet afsluttes med nogle fagdidaktiske overvejelser af KEB over salmer i undervisningen, med særligt henblik på folkeskolen.

Bind 2 bringer en række kortere periodekarakteristikker af KEB, og i tilslutning hertil har TBJ nogle analyser af enkelte salmer fra de pågældende perioder. Kvantitativt fordeler bidragene sig således, at KEB tegner sig for 30, TBJ for 101, mens teksterne fylder 35 sider. Til slut har Christian Thodberg en gennemgang af to K.L.Aastrup-salmer, s.188 - 200. Efter hvert kapitel findes i begge bind fyldige noter og litteraturlister.

Mig bekendt findes der ikke noget andet tilgængeligt værk i lærebogsform på dansk, som trænger ind på salmedigtningen over en så bred front som dette nye tobindsværk.

TBJ's indledende kapitel: "Hvad er en salme? Forsøg på en genrebestemmelse" lover godt. Læseren får her i små, korte kapitler med flittig anvendelse af

eksempler fra DDS god besked om salmens funktion, dens forskellige former, dens forpligtelse overfor såvel evangeliets beretning som menighedens situation osv. Dette afsnit rummer mange holdbare og klare definitioner, og kun en enkelt indvending skal rejses. Side 49 hedder et afsnit "Salmens højstemte udsagn, den arkaiske stil". TBJ giver en række eksempler på arkaismer fra DDS og konkluderer: "..man kan med god ret tale om et særligt "salmesprog", det middel, der sikrer salmens brugsværdi, dens anonymitet og tidløshed". Videre hedder det:"Ved at vælge, evt. bibeholde, en gammelagtig sprogtone sikrer digteren (eller bearbejderen), at salmen får et præg af ærværdighed." Hertil er at sige, at TBJ ikke i tilstrækkelig grad gør sig klart, at det materiale han udnytter for sin undersøgelse er DDS, traditionens salmebog på godt og ondt. Dette materiale udtrykker sig nødvendigvis i et fortidigt sprog, nemlig det, der var dagligsprog og digtersprog, da den enkelte salme blev til. Set med øjne anno 1972 konstateres, at salmen "så vidt muligt undgå(r) de ganske uhøjtidelige, dagligdags vendinger og de specielle ord for aktuelle verdslige gøremål." Hvis TBJ i stedet havde analyseret nogle af de nye gode, digterisk forløste salmer, ville han nok være kommet til et andet resultat. Tag Per Lønnings salme "Gud, i en tid, hvor alle kræfter prøves", hvis slutvers lyder:

Gud, på en jord, som snart kan gå til grunde,
rens du vor tanke og vor politik!
Giv os ved Kristus håb og mod og vilje.
Gud, vær os nær i dette øjeblik.

Ordet "politik" er en nyhed i salmesproget, men lødigt, ikke-modebetonet og derfor folkeligt gyldigt. Et eksempel på den poppede novitet har vi derimod i Preben Thomsens "Fra Jesu død går ud/ et dagligt kald fra Gud/ et kald til eksistensen/ om ej at sætte grænsen.." Her er begrebet "existensen" hentet fra floskelsproget i teologernes lille inderkreds.

KEB's "Rids af salmesangens historie fra urkirken til reformationen" er uforskammet kortfattet, alligevel bruges plads til snak ude i periferien. Vi får således at vide, hvorfor middelalderens begyndelse kan dateres til året 476. Akkurat det samme gentages for resten bd.2,14. Endv. henter KEB fra Torben Christensens alment orienterende "Kristendommen og Imperium Romanum 1967" et par sætninger uden epokeskabende nyheder, de citeres og kredses om med en ærbødighed, som var det sidste nyt fra den højeste hymnologiske ekspertice. Det er symptomatisk for kapitlets manglende sans for proportioner. Det rummer et par gode, overskuelige skemaer over den romerske messes struktur, til sammenligning med gudstjenesteordningen i Luthers Deutsche Messe 1526. Af litteraturlisten fremgår, at KEB ikke benytter Søren Sørensens Kirkens Liturgi. Derimod er omhyggeligt nævnt danske udgaver af Augustins Bekendelser og Plinius den Yngres Brevveksling for oplysninger, der er tilgængelige i alle fremstillinger af salmesangens historie.

Hovedartiklen i 1. bd. er TBJ's gennemgang af danske salmebøgers historie fra reformationstid til nutid. Senest har C.J.Brandt i 1886 skrevet om "Vore danske

Kirkesalmebøger", så der er god fornuft i nu omsider at ajourføre og bearbejde dette emne. TBJ gør ikke særlig meget ud af de allerførste salmebøger fra Malmø 1528ff. I litteraturlisten findes heller ikke Niels Knud Andersens "Malmøsalmebogen af 1529" i festskrift til Sven Kjöllerström, Lund 1967. Thomissøns oplysning om den salmebog fra 1544, som Hans Tausen lod prente, gengives ikke. Thomissøns salmebog 1569 beskrives ved udmærkede, ofte ret ukendte eksempler, og der konkluderes ang. den jævne og fordringsløse evangelieforkyndelse: "1500-tallets salme er mere sag end sang". Erik A. Nielsens artikel om Thomissøns salmer, Dansk Kirkesangs årsskrift 1971, kunne være nævnt og benyttet.

Under gennemgangen af enevældens salmebog, Kingo 1699, sammenlignes meget lærerigt en af Kingos passionssalmer med en fra Tausens salmebog. Der kunne her være nævnt, hvorledes i Kingos salmer jegets samtidighed med passionsbegivenhederne er et stilistisk retorisk virkemiddel, som kan genfindes i den verdslige digtning, f.eks. flere af Bellmans sange. Som eksempler på hvorledes bodskristendommen gør sig gældende i 1600-tallet i modsætning til 1500-tallet nævner TBJ s.95 flere eksempler fra salmeoptakter, bl.a. "Ak, levende Gud, jeg bekender for dig". Et uheldigt eksempel, da salmen er fra 1578. TBJ gør meget rigtigt opmærksom på, at f.eks. Thomissøn 1569 ikke skelner skarpt mellem kirke- og privatandagt, men at specialiseringen sætter ind i det 17. årh med Den forordnede Nye Kirke-Psalme-Bog 1699 og Huusandagts-Psalmebog 1703. I denne udvikling frem mod specialiseringen inddrager TBJ Sthen, hos hvem der "endnu består en glidende overgang mellem salme og rimet bøn",s.96. Denne karakteristik af Sthens lyrik er i sig selv korrekt nok, men jeg forstår ikke, hvad TBJ vil bruge Sthen til på dette sted i sin argumentation. Hans små bønnebøger, hvori viserne også findes, er jo udelukkende beregnet til privatandagten, altså for så vidt specialiseret, mens TBJ vist nok hævder det modsatte.

Det er et fortrin ved TBJ's fremstilling, at hver salmebog søges karakteriseret ved sammenligning med forgængeren/ forgængerne. Derved stilles salmebøgernes indhold i relief. Man må blot hele tiden være opmærksom på, at man for at få fat i alt, hvad der skrives om en bestemt salmebog også må læse kapitlet om den flg salmebog.

Pietismens salmer sammenlignes med reformationstidens. I begge perioder finder menigmands begejstring og iver for den rette tro udløsning i salmedigtning, og i en enkel salmetype, visen. "Blot må det tilføjes, at det 18. årh's udtrykksmåde - i modsætning til det 16. årh's - beror på et bevidst valg", s.104. Det er ikke bare grov generalisering, det er direkte forkert. Tænk på, hvorledes Thomissør netop arbejder bevidst, når han skriver salmer "Til at forhindre oc afflegge her met hine slemme Papistiske Sang, Boleuiser oc andre forfengelige, Wgudelige, wnyttige oc forargelige Viser.." Thomissøn tyr til de gamle Maria-hymner, overtager formen, men giver dem et evangelisk indhold. Ligeså bevidst udsøger Sthen verdslige forlæg til sine viser, idet han af pædagogiske

grunde bibeholder forlæggets "letfærdige" melodi og kærlighedsvisens oprindelige inderlige stemning. Se herom Malling I,371.

Eksempler er en god ting i en lærebog; de skal bare være korrekte, ellers forvirrer de den kvikke læser. Side 109 står: "I 1699-salmebogen forekommer der kun få oversættelser af tyske tekster fra det 17. årh, men de, der er, peger direkte frem mod 1730'rnes danske pietistiske salmedigtning..." og så gives der tre eksempler herpå: Jesu, du min glæde; Fryd dig, du Christi Brud; O Helligaand, du skat saa skiøn. Hertil er at sige, at den første slet ikke findes i 1699-salmebogen; den anden er ingen oversættelse, og den tredie er oversat efter en tysk tekst fra 1581 !!!

Behandlingen af Guldberg 1778 og Evangelisk-christelig 1798 er god. Dog er det ikke noget specielt for Guldberg 1778 med lovsange om "Skabelsen og Forsynet" og "Guds Omsorg". Allerede i Pontoppidan 1740 findes 21 salmer under rubrikken "Om Skabelsen, Opholdelsen og Guds Forsiun". I Guldberg er tallet kun vokset til 28. Allerede Poul Gerhardt og andre af ortodoksiens digtere skrev om Guds forsyn (se herom artikel af Kaj Mogensen, Dansk teol. Tidsskr. 1969,118 - 134).

Vurderingen af Konventssalmebogen er ret positiv. Lidt for positiv måske. Det er ligesom man efter læsningen af afsnittet herom ikke er motiveret til at forstå den lidenskabelige debat den rejser. Man har nemlig fået at vide, at "ganske vist forkortes de ældre salmer i et omfang, som er ganske uden fortilfælde..., men teksterne behandles til gengæld med en helt anderledes pietet end i 1798. Salmer af Kingo og Brorson, der i 1798 var forvansket...optræder atter i gammelkendt skikkelse.",s.145. Side 151: "i 1855 foretager man sædvanligvis ikke voldsomme, men forsigtigt regulerende indgreb." S.154:"..de sproglige indgreb over for Grundtvigs salmer er forholdsvis få..udvalget af Grundtvig-tekster vidner om kvalitetssans." Anderledes lyder Grundtvigs vurdering af den behandling, hans salmer havde fået: "Der må være en salmedigter til her i landet, der hedder N.F.S. Grundtvig. Ja, jeg kender ikke manden, men det må være ham, der har fået salmer optaget i konventssalmebogen. Af mig er de ikke." Under gennemgangen af Psalmebog for Kirke og Hjem 1897, s.166f hører vi lidt om den lemlæstelse, som A.P.Berggreen foranledigede på 1855-teksterne for at de kunne passe til hans melodier. C.J. Brandts indignerede, samtidige betegnelse herfor, "prokrustes-sengen", kunne godt være nævnt, ligesom der til de nævnte eksempler på overgreb kunne være føjet nr. 412 og 555 i 1855 salmebogen (Malling IV, 36 og 16). Man kunne endv. have nævnt Grundtvigs "Fred til Bod for bittert Savn", nr.300, hvis perverterede form også synes at have undgået Mallings opmærksomhed (Malling I,430).

Læseren får tit ved stikprøver en fornemmelse af at stoffet ikke er blevet tilstrækkeligt gennemarbejdet. Side 147 har TBJ f.eks. ikke observeret, at 1855 (trykfejl 1885) salmebogens tekst til nr.390 vers 3 ikke længere er lig 1798-teksten, men ved nogle meget typiske rettelser ændret bort fra rationalismens dyds- og kundskabsteologi. Side 148 nævnes Kingos "Klar op mit hierte, siel og sind/ Nu blæser Guds aand kraftig vind". "I det 19. årh'sbearbejdelse", fortsætter TBJ, "ser passagen således ud: "Klar op, min Sjæl, gør dig bered/ at nyde Aandens

Lys og Fred"." De pågældende linjer er imidlertid ikke fra 19. årh, men ordret overtaget fra Guldberg 1778. På samme side angives Brorsons "Ak vidste du, som gaar i Syndens Lænke" at findes nr.152 i 1855 salmebogen. Det rigtige nr. er 418.

Ang. den filologiske omgang med tekstudgaver kan det vel diskuteres, hvor store krav der bør stilles til de benyttede teksters alder, når det som her drejer sig om at trække de store linjer i salmebøgernes historie. Er det f.eks. legitimt at citere Kingos salmebog efter en udgave 1814, som det sker (se note 4 s.188), når 1. udgaven er 115 år ældre? Kunne det ikke tænkes, at der i tidens løb var sket ændringer i teksterne? Nok herom. 1814-udg. har vel stået i forfatterens reol. Værre er, at vi intet får at vide om, hvilke udgaver af Pontoppidan, Guldberg, Evangelisk-christelig osv der er anvendt. 1.udgaverne er det i alt fald ikke. Nogle gange er afvigelserne fra disse ikke så store, andre gange derimod iøjnefaldende. Side 111 citeres den ukendte Guldbergudgave nr. 258 vers 6:

Jeg taber mig, men ei min Ro,
Ved disse Almagts Under;
Dig kjende de, hvis usle Tro
Sig paa et Intet grunder...

3.-4. linie virker selvmodsigende. Teksten i 1778-udg er en smule mere forståelig:

Jeg taber mig, men ey min Roe,
Ved disse Almagts Under,
Men nok ved dig, hvis usle Troe
Sig paa et Intet grunder;...

Forståelsesvanskeligheder ved Guldberg nr.405 vers 2, citeret s.113, opløses, når man ved opslag i 1778-udg konstaterer, at 4 sætninger er gledet ud. Side 114 skal et citat fra Guldberg nr.83 illustrere troen på menneskets egne udviklingsmuligheder:"Ja! han hersker midt i dig,/ Han det Gode selv formerer". Tanken kommer endnu stærkere til udtryk i 1778-udg:"...Han dit Gode selv formeerer.." En lignende, ikke uvæsentlig variant forekommer i nr. 170 vers 6, citeret s.121: "Jeg seer ham aldrig mindre;", men 1778-udg har "Men seer ham..." Nr. 42 vers 2 citeres side 133: "Om mit Kjød og Blod vil skjænke Mig med Syndens Lyste-Skaal,...", hvorved kød og blod gøres til et fremmed subjekt i forhold til jeg-objektet. Altså en dualistisk modsætning. Men 1778-udg har: "Om mit Kiød og L od vil skienke Sig med Syndens Lyste=Skaal.."

I øvrigt vil jeg anke over en almindelig mangel på præcision i såvel udtryk som citat. Side 104 citeres fra 1699-salmebogen "Klar op, mit Hierte, siel oc sind,/Nu blæser Guds Aands kraftig vind,..". Side 148 citeres de samme linjer afvigende, som "Kingos egen version". Man tror det betyder 1. trykket (gengivet Malling III,122), men skudt forbi! Der må være andre grunde til afvigelsen. Side 152 nævnes, at "Ein' feste Burg ist unser Gott" oversættes første gang i 1553.." At 1553 er trykfejl for 1533 er én ting. Men hvorfor ignorere Anders Mallings antagelse af, at oversættelsen allerede er med i en

nu tabt 1531-udg af Malmøbogen (Malling V,164f og Efterskrift til Malmøsalmebogen 1533, s.333). Under alle omstændigheder er det principielt forkert at gå ud fra, at en oversættelse nødvendigvis bliver til samme år som den trykkes. Vi ved ikke, om Ein feste Burg blev oversat i 1529, 1530 eller 1531. Hvad vi kan konstatere er, at vi tidligst kender oversættelsen i et tryk fra 1533. Samme principielle indvending gælder dateringen af Luther-salmer s.81.

I noteapparatet s.61 note 2 figurerer en vis "Das Waltherische Chorgesangbüchlein 1524". Sådan er dette værk nok blevet benævnt i TBJ's tyske kilde. Titlen på Johann Walters skrift er imidlertid "Geystliche gesangk Buchleyn". Det er omtalt af Glahn s.195.

Henrik Glahns "Salmemelodien i dansk tradition" lægger hovedvægten på reformationstiden samt de sidste ca. 100 års salmesang. Med sine korte, klare afsnit er den mere overskuelig end Søren Sørensens tilsvarende gennemgang i Kirkens Liturgi s.62ff. Glahn holder sig udelukkende til melodistoffet, som illustreres med en række nodeeksempler. Forfatteren fører sin gennemgang af kirkemusikken frem til Nordisk Koralbok 1961 og K.L.Aastrups Udvalgte Salmer 1966 med melodier af bl.a. Bernhard Christensen. Man kunne have håbet på også nogle ord til karakteristik af den nyeste salmesang; der måtte kunne drages paralleller måske til vækkelsessang i andre århundreder.

Glahn omtaler s.234 note 14, at "Pontoppidans salmebog 1740 rummer henved 80 melodier.." Et mig tilgængeligt eksemplar af Pontoppidans udgave fra 1740 har imidlertid ingen noder. Det har derimod 1742-udgaven. De følgende udgaver mangler atter noder.

K.E.Bugge afslutter bd.1 med "Salmer i undervisningen. Nogle fag-didaktiske overvejelser med særligt henblik på folkeskolen". Der loves forsigtigt s.236f en fremlægning af den konkrete anvendelse af synspunkter fra den didaktiske forskning, men forslagene synes lidt for spredte. Forfatteren mangler engagerethed i emnet, salmerne når ikke at blive til liv for ham. Man mærker en påfaldende distance i en sætning som denne, der er et forslag til undervisning:"Man kunne rette opmærksomheden imod en form for livsholdning, som har vundet hævd inden for den kristne tradition: taknemmelighed og glæde over livets gave", s.255. Jamen, det er jo selve evangeliets indhold, der her reduceres til en "hævd inden for den kristne tradition". Med denne distance til sit fag undrer det ikke, at forfatteren s.258 kan slutte en udredning med ordene: "Hvorvidt de unge vil finde sådanne kundskaber "nyttige" i gængs og umiddelbar forstand er nok tvivlsomt. På længere sigt vil disse kundskaber imidlertid vise sig at være "nyttige" alligevel". Jeg er enig i den første

nedslående pessimisme og betvivler optimismen vedr. "på længere sigt". Når børnene ikke motiveres til at se deres egen eller evt. de voksnes problemverden afspejlet i salmerne, så vil enhver kundskabsmeddelelse blive meningsløs. Hvorfor belemre børns hoveder med kirkehistorisk dit og dat? Hvorfor skal de gennem Brorsons "mesterlige salme" have påduttet "et udmærket indblik i vigtige sider af pietismens livsforståelse"? Hvad skal de bruge det indblik til? Det er jo intet andet end den sorte skole genindført under navnet "objektiv undervisning". KEB foretager efter min mening en fejlslutning ved at identificere objektivitet med manglende engagerethed.

Denne kritik gælder også hele dispositionen i bind II med salmeanalyser, der indledes af en kort kirkehistorisk indføring til hver periode. Skal fortidens salmer gøres til et kirkehistorisk museum er dette vejen. Men skal salmebogens salmer kaste lys over livet, dvs. elevernes eget liv, og bidrage til deres omverdensforståelse, så er denne lærebog ingen hjælp hertil.

Men lad os nu gå ind på intentionen (Museumstanken) i bind II. Så må også såvel det pædagogiske som det faglige være forsvarligt. Først det pædagogiske, som heller ikke den sorte skole nogensinde har ignoreret. KEB gør det til en hoftanke at torpedere de gængse, gale opfattelser af de forskellige epoker. Om middelalderen skal eleverne således have pointeret, at den ikke er et "mellemspil", men"strækker sig over mere end tusind år... eleverne får på denne måde et foreløbigt indtryk af omfanget af den tradition, Luther brød med", s.14. Under gennemgangen af ortodoksien vil KEB gerne betragte Kingo som en overgangsskikkelse mellem ortodoksi og pietisme, s.47.

Ved at gøre "overgangsfænomener" ud af alle de frodige skikkelser, der ikke passer ind i stuelærde forskeres blegsottige forestillinger om epokers liv og frembringelser, får fordomme om epokerne lov at stå uantastet. Forestillingen om ortodoksiens mænd som en række grå ensartede teologer med hang til kætterjagt og hekseforfølgelser forbliver urørt, når alle de, der ikke lader sig presse ind i denne bås, gøres til overgangsfænomener. Ligeså betragtes middelalderen s.14 som en ensartet tradition, som Luther over en bank brød med. Såvel middelalder som ortodoksi er langt mere facetterede epoker end KEB lader ane.

Det forekommer mig også ufrugtbart, som det sker s.124, at påvise, at de strømninger, der præger et århundrede, ikke opstår ved århundredets begyndelse, men først 15 - 20 år inde i det. Undtagelsen fra reglen bliver

det 19. årh, idet oplysningstiden "på en lidt mat måde klinger ud i løbet af 1790'rne". Denne forenkling gør det uforståeligt, at Evangelisk-christelig Salmebog kunne autoriseres i 1798 for derefter langsomt at udbredes til hele landet. Netop denne salmebogs fremkomst er et tegn på, at oplysningstiden strækker sig langt ind i det 19. årh.

I overensstemmelse med værkets pædagogiske sigte gives skematiske fremstillinger af de teologiske sammenhænge. Faren ved sådanne skemaer er den sterile fremstilling, og denne fare er ikke undgået. Det gør således ondt at se Luthers profetiske indsats fremstillet i et skema bestående af en cirkel og fire rektangler, s.18. Der går ligesom noget tabt derved. Modellen illustrerer for mig hele fattigdommen i forfatterens Lutherforståelse. Den ledsagende tekst svækker ikke dette indtryk. Den korte stedmoderlige behandling af centrale, lutherske begreber virker som en opremsning af trivielle floskler, der for længst har givet forfatteren kvalme og som han derfor kun undskyldende og skuldertrækkende giver videre til sin belæste læser præsenteret sålunde: "..protestantismens velkendte grundprincip.." - "Som bekendt var det essensen af Luthers såkaldte "klosterkamp"" - "Intet under, at Luther kunne skrive de berømte ord.." - "Det berømte slagord "Skriften alene"" - Det er unødig fyld i en lærebog at gøre opmærksom på, hvor bekendt og berømt stoffet er.

Hvad det teologiske i KEB's afsnit angår, er heller ikke dette uden brist. Når det således s.19 hedder, at "reformatorernes selvforståelse byggede på en noget forenklet opfattelse af fortiden", så forekommer dette mig at være lige det modsatte af den almindelige antagelse. Reformatorerne var sig netop arven bevidst. Luther indtog en forsigtigt konservativ holdning på det liturgiske område. Han ønskede i det hele taget ikke revolution, men reformation overfor traditionen.

Side 48 argumenteres for tanken om Kingo som "overgangsskikkelse". Ud fra DDS 692 vers 3 (Det eneste, jeg har at give, er hjertets inderlige tak osv) fastslås, at Kingo i versets første 4 linier står på ortodoksiens og objektivitetens grund, og at menneskets rolle er den rent passive: at tage imod og sige tak. Fortsættelsen derimod:"Men mine suk du ej forsmaar og graaden som i øje staar" er iflg KEB "ganske ulogisk. Digteren har jo lige erklæret, at hjertets tak er det eneste, mennesket kan yde". Forklaringen er for mig at se den enkle, at lade "mine suk...og gråden" være synonyme udtryk for "hjertets inderlige tak", jfr Ps.51,19, men KEB konkluderer på dette spinkle grundlag, at Kingo er "dybt beslægtet med den senere pietisme."

Det er vildledende s.128f at citere den græskskrivende Irenæus på latin. Svarende hertil citerer TBJ s.102 spanieren Miguel de Molinos på fransk.

Manglende teologisk ballast bliver imidlertid først for alvor mærkbar, når man kommer til TBJ's salmeanalyser. S.27 foretages en fatal tolkning af Rom 7: "i mit kød bor der intet godt osv". TBJ identificerer "Kød" med "legeme", og det medfører forkerte dualistiske tolkninger af såvel reformationssalmer, s.27 og 41, som af Kingos Far verden far vel, s.69f, 93. Ligesom hos Paulus er "Kød" også i disse salmer et udtryk for hele mennesket. I Kingosalmens vers 8 erklærer digteren "kjødelig Lyst" for forfængelighed på linje med ære, rigdom, gunst, venskab, glæde osv; det sjælelige liv er altså også forfængelighed. I vers 9 er det ikke "kjødelig Lyst", der "bedrager min Siæl", som TBJ hævder s.69. Subjektet i vers 9 er derimod "Bedragelig Verden" med alt hvad den omfatter af såvel materielt som åndeligt. Det er en tilsnigelse, at vers 1 linie 2 skulle udtrykke, at "det jordbundne menneske er en slave af sin krop", s.70; nej, han er slave af verden.

Denne indførelse af fremmede filosofiske termer i irrelevante sammenhænge kommer igen. I det ovenfor omtalte dualistiske (krop - sjæl) menneskesyn, som TBJ vil lægge ned over Kingos og andres salmer, er inspirationen vel græsk tænkning. Side 40f citeres hymnen "Christe du est baade Lius oc Dag.. du siges at vere Liuvsens Liuss/ Lær oss Veyen til din Faders Huus". Hymnen stilles op imod Sthens morgensalmes 2. vers således: "Her (i hymnen) bedes Kristus om at føre mennesket ad erkendelsens vej mod det høje til Gud, hos Sthen bedes Kristus om selv at komme til mennesket ("Kom til os i vor Hiertis Hus"). Det intellektuelle og lærde anstrøg er forsvundet i Den liuse Dag.." Læseren tror, med TBJ's kommentar ved hånden, at have et platonisk digt for sig, med anvisning på, hvordan han skal nå op til at skue Gud. Meningen med bønnen "Lær oss Veyen til din Faders Huus" er: Lær os at tjene Gud (evt. ved at finde vejen til gudstjenesten i kirken), eller bedre: Lær os at tro på dig, jfr bibelstedet: ingen kommer til Faderen uden ved mig.

Filosofihistorien inddrages også til gennemgangen af Brorsons "Den yndigste rose er funden", hvor, s.102, "det kategoriske imperativ til selvet udtrykkes i 9,1 ("Nu JEsu, du stedse skal være") og i 11,4 ("Min rose jeg aldrig vil miste") . Det er interessant og vist nok nyt at se begreber fra Kants morallov afspejle sig i denne salme.

Kun et udvalg skal gøres af de mange unøjagtigheder, påstande og gale hypoteser, som salmefortolkningerne rummer. Det er forkert, at Speratussalmen kun til allersidst lader menigheden bekende troen, s.30. Salmen er fra første vers en trosbekendelse, der tillige er en selverkendelse af egen magtesløshed. Det sidste hører nøje med til troen. Under gennemgangen af Sthens "Den liuse Dag forgangen er" angives s.38 Vandrebogen at være trykt

"1591?". Dersom TBJ havde gjort brug af Anders Mallings Salmehistorie, hvilken KEB bd.I,257 anbefaler som et uundværligt hjælpemiddel, ville han have vidst, at Malling med rette daterer Vandrebogen to år tidligere (Nærmere herom af O.Walde i Nord.Tidsskr.f.Bok- och biblioteksväsen 1938,s.65ff og Malling Dansk teol Tidsskr. 1952,s157f). Det er galt s.38, at "Den mørke nat forgangen er" skulle indlede Vandrebogen. Den findes et halvt hundrede blade inde i bogen. Men TBJ kender kun Sthens skrift fra et lille udvalg, gjort ved Carl S.Petersen i 1914 (fejlagtigt anført til 1916).

Side 38 forneden findes en forkortelse "Dg F nr.425", som sikkert ikke alle véd betyder Danmarks gamle folkeviser udg. v. Sv. Grundtvig m.fl. S.39 citeres en hymne "O Herre Gud som alting skob/ Himmel oc Stierner met sit laab/.." Laab bliver oversat "sin herlighed"; mest nærliggende er dog at oversætte ved "løb", om stjernernes bevægelse hen over himlen. S.52 citerer KEB Evang.-christelig salmebog nr.48. Det kan ikke passe. Under gennemgangen af "Op al den ting" s.116 kaldes Arrebos skabelsesepos verdslig digtning.

Ved analysen af de enkelte salmer bliver man ofte præsenteret for nye overraskende tolkninger. I Brorsons "Den yndigste rose.." skal rosen iflg TBJ i salmens første del opfattes som agape-symbol: "rosen er her den uskyldsrene, der skænker milde og nåderige gaver." I digtets sidste del "er Jesus den rosa mystica, som er genstand for lidenskabelig[e] og brændende følelser fra det hentagne jeg's side.." Denne vanskeligt fattelige hypotese, som jeg endnu ikke er sikker på helt at have udgrundet, lader sig vist nok reducere til ingenting, når man indser, at TBJ, for at få hypotesen til at stemme, i salmens første del ser rosen ud fra Guds eller Jesu synsvinkel. Så bliver rosen selvsagt symbol på Guds spontane kærlighed til det i sig selv værdiløse menneske. I de sidste vers skifter TBJ plads og betragter nu rosen med menneskets higende længsel; derved bliver rosen nu erossymbol. Men bliver man - hvad der nok er det naturligste - på sin plads i menigheden under afsyngelsen af hele salmen, så er også indledningslinjen såvel som resten af salmen udtryk for det troende menneskes bekendelse og higende eroslængsel.

Til forståelse af samme salmes vers 4 opstilles to hypoteser. Det drejer sig om passagen "Da lod Gud en rose opskyde/ Og sæden omsider frembryde.." Iflg. 1. hypotese skildrer 1.linien Jesu fødsel, mens sæden i 2.linie er at forstå om Jesu **blod**, der som en rosensæd bryder frem på korset. Ordet "omsider" får således forstået virkelig mening: Der er langt fra jul (4,1) til påske (4,2), s.109. Hvorfor Brorson har villet markere afstanden mellem de to begivenheder, får vi ikke at vide. Den 2. hypotese, der hævdes at kunne understøttes af andre Brorsoncitater, identificerer "rosen" med Maria og "sæden" med Jesus! I intet af de

fremførte Brorson-eksempler kaldes Maria imidlertid en rose. Hypotesen kommer også i karambolage med botanikken: En rose formerer sig ikke ved sæd. Argumentationen havde passet, om verset lød: "Først lod Gud en rose opskyde/ saa hyben omsider frembryde..". Men sådan står der jo ikke. Dog må det retfærdigvis indrømmes, at botaniske umuligheder er muligheder i salmedigtningen (se 4. vers af Den signede dag er oss beteed:Christ er fød aff en Jomfru reen....som Rosen springer aff Lilie gren...), men der er næppe præcedens for den af TBJ foreslåede. Den almindeligt antagne tolkning af vers 4, som endog DDS nr.98 ved en henvisning til 1.Mosebog 3,15 antyder, nævnes ikke med et ord. Iflg den er "sæden" kvindens, Evas sæd, og det er i den kirkelige tradition blevet tolket om Kristus.

I nogle tilfælde omtaler TBJ det forhold, som en salme står i til bestemte skriftsteder. S.174 kritiseres Ingemann, fordi han i "Nu ringer alle klokker mod sky" vers 5 afdæmper Mattæus-evangeliets skildring af Jesu opstandelse. Mt 28,2 - 6 citeres i den forbindelse, så læseren kan se, hvorledes det store jordskælv kvittes, og Herrens engel med udseende som lynild bliver "en blid og tavs vejviser, forsynet med sejrens og triumfens tegn, palmegrenen." Men Ingemann bør måles med en relevant målestok. Og Mt er ikke noget relevant kriterium, når alt taler for, at det er Markus 16,5-6, der lægges til grund.

Ligeså tror jeg ikke på Brix'teori, som TBJ synes at tilslutte sig s.62, om at passagen "Dit Legems Blomster-Blad/ Skal Gud bevare" skal forstås ud fra Job 14,2. Matt 6,28f synes mig at være en mere sandsynlig inspirationskilde. TBJ bruger Jobstedet til at demonstrere, at "en bibelsk vending tages i anvendelse, men dens betydning ændres radikalt til jordelivets fromme forherligelse". Det samme fænomen mener TBJ at finde i et andet vers af Kingo, nederst s.62. Om vers 6 i Grundtvigs "At sige Verden ret Farvel" hedder det: Her "vender han (Grundtvig) i protest endog op og ned på Bibelens beretning", blot fordi disciplene i Mt 14,25ff bliver forfærdede ved Jesu komme i den sidste nattevagt, mens Grundtvigsalmen rummer en bøn om at Jesus må komme på den tid, s.154.

Til slut lidt om tekstanvendelsen. Overfladisk set virker den betryggende nok. Der anvendes Kingos og Brorsons tekstkritisk udgivne Samlede Skrifter. Men Sthens aftensalme er gengivet efter Carl S.Petersens lille udvalg fra 1914, der lægger en udg. fra 1656 til grund. Hvorfor benyttes ikke den adskilligt ældre tekst fra Skoklostereksemplaret, som Malling har givet os i sin Salmehistorie I,153. En stikprøve afslører, at TBJ's tekst har 32 afvigelser fra den opgivne tekstkilde, så det er nok ret tilfældigt, at den ene udgave er foretrukket frem for den anden. Endnu en stikprøve, Kingos "Sover I? Hvor kand I sove" s.83 viser sig at have 47 unøjagtigheder. Det får endda være. Interessantere er TBJ's tekst til "Op! al den ting, som GUd har giort",s.113, der

opgives at være optryk efter Brorsons Samlede Skrifter. Det stemmer også på nær en bemærkelsesværdig afvigelse: efter de tre første vers er forlæggets tre punktummer erstattet af tre spørgsmålstegn. Forklaringen findes s.119, hvor det hedder: "Når også de tre indledende strofer trods deres konstaterende indhold slutter med et spørgsmålstegn - både i det uansélige salmehæfte fra 1734,..og i Troens rare Klenodie... så må det vel være udtryk for den andagtsfulde undren over skaberværket, som jeget giver så hyppigt udtryk for i de følgende strofer." TBJ har altså et eller andet sted fra vidst, at salmens tre første vers oprindeligt sluttede med spørgsmålstegn, og dem har han derpå roligt smækket på sin tekst for at få anledning til at kommentere spørgsmålstegnene. Fremgangsmåden er ejendommelig, særlig når det havde været så legende let at finde den ældste tekst fra Tøndertrykket 1734 ved at slå op i Malling IV,217. (i Samlede Skrifter lægger L.J.Koch en rettet og revideret udg fra 1752 til grund. Rettelserne må formodes at være foretaget med Brorsons vidende, se Saml.Skr.I,side XVIIf). Synteser af ovennævnte art synes heldigvis at høre til undtagelsen. S.103 er et citat fra Mt 16,24 dog stykket sammen fra såvel den nuværende som den gamle bibeloversættelse.

Bind II afsluttes af Christian Thodberg med et kapitel om K.L.Aastrup. Her gives først en kort karakteristik af Aastrup på godt og ondt i hans forhold til fortid og samtid. Derpå foretages en udtømmende, solid gennemgang af to af digterens salmer:"Guds egen kære Søn",DDS 552, og "Eet vidste han om vejen frem."

K O N K L U S I O N.

Det bedste ved det anmeldte 2 bindsværk er at finde i TBJ's genrebestemmelser samt i Glahns og Thodbergs artikler. TBJ's ajourførte, let overskuelige salmebogshistorie er også et arbejde, der bør påskønnes. De øvrige afsnit har også mange gode iagttagelser, men fremstillingen er ofte skæmmet af at forfatternes personlige kæpheste får lov at galoppere rundt uden tømme og bidsel. Dette sammen med en udbredt mangel på nøjagtighed i såvel udtryk som tekstgengivelse gør, at jeg ikke uden et vist forbehold vil anbefale hele værket som lærebog. Tages bindene derimod hver for sig, så har bd.I virkelige kvaliteter; bd.II derimod kan jeg - bortset fra Thodbergs artikel - ikke anbefale.

Jens Lyster

Brevkasse

E F T E R L Y S N I N G
af Holmquist og Nørregaard: Kirkehistorie bd. I - III (evt.kun bd.I - II)

Skulle en indehaver af dette værk være villig til at sælge sit exemplar, ville undertegnede blive meget glad for at høre derom.

Med venlig hilsen

Stud.theol. Karin-Lull Ross, Salmeregistranten, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44 - 46, 1150 Kbh K.

REDAKTIONELT

Med Hymn. Medd. nr.7 siger redaktionen god jul til Salmehistorisk Selskabs medlemmer.

Hymn.Medd. er i sin 1. årgang vokset fra nr. til nr. og slutter med et omfang, der forlængst har taget pippet fra redaktionen. Samt totalt sprængt vort budget, hvis det ikke havde været, fordi vi til at overvinde startvanskeligheder havde modtaget en kærkommen støtte på 2000 kr fra J. Oscar Andersens legat.

For at nedskære redaktionens antal af ulønnede, con amore arbejdstimer og gøre portoudgifterne mindre vil Hymn. Medd. kun udkomme med 4 numre i det nye år. Hvert nummer vil få et omfang af 30 - 40 sider, forventeligt off-set-trykte, således at billed- og nodestof vil kunne bringes i rigeligere omfang og bedre gengivelse end hidtil. Med det smukkere udstyr følger naturligvis en prisforhøjelse. Vi regner med, at næste årgang vil koste 16 kr. Giroblanket til betaling for årgang 1973 vil blive vedlagt årgangens 1. nummer.

.....

Det er for evt nye medlemmer stadig muligt at købe Hymn. Medd. 1. årgang nr. 5 - 7 til 3 kr pr. nummer. Nr. 1 - 4 er desværre udsolgt.
Indbetaling til:

giro nr. 20 11 19
Salmehistorisk Selskabs kasserer
Tartinisvej 12^2 th. 2450 København SV

.....

Artikler, salmer, læserbreve etc, der ønskes optaget i næste nummer, skal være redaktionen i hænde i begyndelsen af februar 1973. Bedes sendt til ansv. redaktør, se bagsiden.

.....

Det understreges, at Hymn. Medd. fortsat er medlemmernes kontaktorgan. Alt hvad der skrives heri, også nye salmer samt deres melodier, er derfor bl.a. også at opfatte som debatoplæg.

.....

M Ø D E R O G F O R E D R A G:

Mogens Hansen og Per Jensen: Jovist skrives der stadig julesalmer.
En orientering. Danmarks radio den 21. december kl. 20^{30} pr. 1.
Delvis genudsendelse fra 28. dec. 1971.

(Møder og foredrag fortsat næste side.)

Mandag d. 29. januar kl 20

Salmesangsaften i Ballerup Kirke, Sct. Jacob.

Hans Christensen Sthen, ved pastor Jens Lyster og organist Martin Nielsen.

Tirsdag d. 30. januar kl 20

Salmesangsaften i Kapernaums Kirke, København

Thomas Kingo, ved pastor Erik Norman Svendsen og organist Ole Pedersen

Torsdag d. 1. marts kl 20

Salmesangsaften i Hørsholm Kirke, menighedshuset

Thomas Kingo, ved pastor Erik Norman Svendsen

.....

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

ansv. red. Kandidatstip. cand.theol. Jens Lyster
Mosevang 2, Herslev, 4000 Roskilde. Tlf: aften (03) 40 25 68.

stud.theol. Tove Villarsen
Tartinisvej 12, 2.sal. 2450 Kbh SV. Tlf: (01) 46 59 96.

stud.theol. Susanne Fabritius de Tengnagel
Fuglebakkevej 44, 1.sal, 2000 Kbh F. Tlf:(01) 10 20 61.

stud.mag. Birgitte Fabritius de Tengnagel
Fuglebakkevej 44, 1.sal, 2000 Kbh F. Tlf:(01) 10 20 61.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Formand: Kandidatstip. cand.theol. Jens Lyster

Næstformand: Professor dr.theol. Niels Knud Andersen
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf:(01) 86 37 72

Sekretær og kasserer: Stud.theol. Tove Villarsen
Tartinisvej 12, 2.sal. 2450 Kbh SV.Tlf:(01) 46 59 96.
Selskabets postgirokonto: 20 11 19.

Vi ønsker glædelig jul og godt nytår!

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER ÅRGANG 1972

Indholdsoversigt

(af de anførte tal ved hver artikel henviser det foran kommaet til et af de 7 numre i årgangen, mens tallet efter komma angiver side)

Artikler.

Andersen, Niels Knud: Lidt om salmebogens historiske oplysninger 3,2-5

Christiansen, Lauritz U.: En Bonhoeffer-salme 6,10f

Fangel, Rich: Forsøg med to Sthen-salmer 7,6-8

Gellerstam, Göran: Databehandling af svenske salmer. Projektet Motiv och struktur i 1937 års svenska psalmbok 6,12-18

Hansen, Mogens: Betragtninger omkring begrebet "Moderne salmer" 7,19-22

Jepsen, Johs.Kibeck & Urban Schrøder & Jens Lyster: Skaldede Lykke. En undersøgelse af visen Calva Fortuna og dens forfatter 5,3-19

" & Jens Lyster: Skaldede Lykke. Om visen Calva Fortunas forfatter. Afslutning. 7,22-29

Jacobsen, Johs.W.: Hvor rummelig kan folkekirkens gudstjenester være overfor forskellige salmesangstyper 7,14-16

Kristensen, Jørgen: Grundtvigsalmer på tysk 2,3-5

Lyster, Jens: Grundtvigsalmer på tysk, suppl. ved red. 2,6f

" : Niels Bredals salmer 3,8-21

" : Beklagelse - og lidt om de danske titelbladskirker 4,10-15

" : Fejlagtige historiske oplysninger i DDS 6,28-31

" : Rettelser til Den svenska Psalmboken 1937 6,30

" : Løgumkloster 9.-11. november 7,9-11

" : se under Jepsen, Johs.Kibeck

Malling, Anders: Bemærkning til N.K.Andersen 3,5

" : Oplæg til foredrag om "DDS og dens stamtræ" 3,6f

" : Hvordan opstod de historiske fejl i salmebogen. 4,2-4

" : Hvi tratzer du? Hans Thomissøns gendigtning af Ps.52. 5,20f

Mogensen, Kaj: Hvor rummelig kan folkekirkens gudstjeneste være overfor forskellige salmesangstyper 7,11-14

Nielsen, Erik A.: Oplæg til foredrag om Kingos "Passionssalmer" 2,2f

Pedersen, Gunnar: Hvor rummelig kan folkekirkens gudstjeneste være overfor forskellige salmesangstyper 7,16-18

Schrøder, Urban: Skaldede Lykke. Se under Jepsen, Johs.Kibeck

Tengnagel, Susanne Fabritius de: "Blomstre som en rosengård". Om at synge en salme på en anden måde 6,3-9

Thodberg,Christian: Principielle overvejelser om forholdet mellem prædiken og salme hos Grundtvig. Oplæg til foredrag 4,16f

Villarsen, Tove: Salmeregistranten præsenteres 4,5-9

Anmeldelser.

Allan Arvastson: Imitation och Förnyelse. Psalmhist.studier, Lund 1971, v.J.L. 6,25-28

Gerhard Bosinski: Das Schrifttum des Rostocker Reformators Joachim Slüter,1971 ved Tove Villarsen 6,19-25

Th.Borup Jensen/ K.E.Bugge: Salmen som lovsang og litteratur I-II, 1972 ved Jens Lyster 7,33-44

Kyrklig Studiefront 6 og 7 - 71, ved Kaj Mogensen 2,8
Jørgen Michaelsen: Nådens genklang, 1971. Ved J.L. 5,22f
Anders Malling om Petter Dass. Artikel om P.D. Ved Skirne Helg Bruland 7,29-33
71 psalmer och visor, Stockholm 1971. Ved J.L. 5,22
Salmer, redigeret af Sv.Gudman, Kaj Mogensen, B.Overgaard,A.M.Pedersen. J.L. 1,3

Læserbreve, korte indlæg m.m.

Ang. nogle sønderjydske håndskrevne salmehæfter fra slutn.af 18.årh, ved Urban Schrøder 4,17f
Forespørgsel om danske salmehistoriske publikationer 1970-72, v.Jens Lyster 4,19
Orientering om Helge Dahns "Rettelser i salmebogen" ved J.L. 4,4
Forespørgsel om genindførelse af opl. om salmers tidl. forekomst.K.L.Aastrup 5,19
Salmebogen som folkebog 7,18
Efterlysning, ved Karin Lull Ross 7,44
Psalmisten. Redaktionens radise ved Susanne Fabritius de Tengnagel:5,24;6,32;7,46

Nye salmer.

Henning Blauenfeldt: En mand sagde god for Gud (mel: Arne Berg) 6,2
" :Den første dag, der var jord og himmel(mel:P.Okkenhaug) 6,3
Laur.U.Christiansen: Af gode magter stille, tro omgivet (Dietr.Bonhoeffer) 6,11
Rich. Fangel: Hav tak, o Herre, for evig trøst (H.C.Sthen. Mel:E.Vesterlund) 7,7f
" : Guds menighed beder sin frelser kær (H.C.Sthen) 7,8
Werner Görnandt:Nehmt das schwarze Kreuz vom Grabe (Grundtvig) 2,6
Götz Harbsmeier & Jørgen Kristensen: Nehmt das schwarze Kreuz vom Grabe(Gr) 2,6
do & do: Bringe dem Herrn dein Lob, meine Seele! (Grundtvig) 2,5
Johs.Kirkegaard: Stille, dråbefin er luften (mel: Evan-Th.Vestergaard) 7,2f
" I begyndelsen var ordet (mel: Bernhard Christensen) 7,4f
Jens Lyster: Guds kærlighed er strand og grønne enge (Anders Frostenson, mel: Lars Åke Lindberg) 5,1
Jørgen Michaelsen: Vor Herres omgangskreds var ikke af de bedste 5,2
" : Velkommen de Jesus i Nazaret bød (mel:Evan-Th.Vestergaard) 7,1
Johs. Møllehave: Hyrderne stod på marken 2,1
de Tengnagel, Susanne Fabritius:Herre vor Gud, vor Skaber og vor Frelser 7,5f

Redaktionelt.

Til medlemmerne, ved J.L. 1,1-3
Ny bestyrelse for Salmehistorisk Selskab, ved J.L. 2,2
Vigtig meddelelse fra redaktionen, ved J.L. 4,19
HM - medlemmernes kontaktorgan. Ved J.L. 5,24
Redaktionelt. Ved J.L. 7,45

Til nye abonnenter: Vi har for tiden af årg. 1972 kun nr. 5 og 6 på lager. De kan købes for 3 kr pr nummer. Vi håber ved lejlighed at kunne genoptrykke et antal af de udsolgte numre, dvs. nr.1 - 4 & 7.

red.